

Jaarverslag

2009-2010

Versie na goedkeuring door de stuurgroep op 29 oktober 2010

Op 18 juli 2008 ondertekende minister Vandenbroucke namens de Vlaamse regering een beheersovereenkomst met een consortium bestaande uit de Hogeschool West-Vlaanderen, de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel.

Het SIHO

Promotoren:

Lieven Desmet – Hogeschool West-Vlaanderen

Prof. Dr. Geert Van Hove – Universiteit Gent

Prof. Caroline Andries – Vrije Universiteit Brussel

Danny Boeykens – Universiteit Antwerpen

Rita Bleys – Provinciale Hogeschool Limburg

Team:

Karen Leyman

Nathalie Heurckmans

Meggie Verstichele

Leen Thienpondt

Imke Vandenberghe

Anneleen Huisman

Miet Berden

Katrien De Munck (coördinatie)

Inhoud

Inleiding	6
Situering	8
Uitgangspunten	9
DEEL I: Activiteiten gericht op instellingen hoger onderwijs	11
1. Vragen uit de praktijk	11
1.1 Vragen via mail of telefoon	11
1.2 Ondersteuning ter plaatse binnen de instellingen	14
2. Dienstverlening.....	18
2.1 ‘Toegankelijkheid? Meer mogelijk dan je denkt!’ – Ontmoetingsdag, 24 november 2009	18
2.2 Flexibele ondersteuning? – Ontmoetingsdag 2, 25 februari 2010.....	19
2.3 We are all a limited edition – Studiedag, 19 mei 2010	20
2.4 Toegankelijke onderwijstechnieken, een pakket	22
2.5 GON in hoger onderwijs, een evaluatie	23
2.6 Hulpmiddelen in hoger onderwijs, een evaluatie van het gebruik	24
2.7 ‘Succesvol studeren met ondersteuning’, een verkenning	25
2.8 Op-stap naar werk, een wegwijzer.....	27
2.9 Studenten in beeld	29
2.10 Iedereen leert, voorbeelden uit de praktijk	29
2.11 Indicatoren voor inclusie.....	29
DEEL II: Activiteiten gericht op studenten met een functiebeperking.....	32
1. Nothing about us, without us. Participatie van studenten met een functiebeperking	32
1.1 ‘YOU + I = TOGETHER’, LINK – seminarie.....	32
1.2 Studenten geportretteerd	33
1.3 Lived experiences – insiderperspectief	34
2. Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning Voorbereiding op hoger onderwijs	35
DEEL III: Activiteiten gericht op de overheid.....	38

1. Informatie over de werking van het SIHO, de verbreding van het draagvlak	38
2. Internationale mobiliteit	39
2.1 De Higher Education Accessibility Guide (HEAG)	39
2.2 Knelpunten in internationale mobiliteit.....	40
3. Ondersteuning in het Hoger Onderwijs	40
3.1 Evaluatie van GON in hoger onderwijs.....	40
3.2 Evaluatie van het gebruik van hulpmiddelen	42
3.3 Onderzoek naar de participatie van studenten met een functiebeperking in Vlaanderen	43
4. Financiering hoger onderwijs	43
4.1 Oplijsting centra inzake diagnosticering leerstoornissen.....	44
4.2 Europese voorbeelden van financiering.....	44
4.3 Participatie meten	45
5. Gelijke kansen.....	45
5.1 Toelatingsexamen voor de universiteit	45
5.2 Flexibele ondersteuning	46
5.3 Bemiddeling.....	46
5.4 Begeleiden van de implementatie van het VN-verdrag in hoger onderwijs	47
DEEL IV: Activiteiten gerelateerd aan onderzoek.....	49
1. Netwerking / Expertisedatabank.....	49
2. Wetenschappelijke cel.....	49
3. (Inter)nationale tendensen	51
4. ‘Learning Inclusively – Network + Know-how’ (LINK).....	55
5. Ondersteuning bij onderzoeksprojecten.....	56
6. Presentaties door SIHO	57
DEEL V: www.siho.be	60
1. Website.....	60
2. Nieuwsbrieven.....	61
Werkjaar 2010-2011.....	63
Conclusie	64

Inleiding

Voorliggend document is het jaarverslag van het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO), voor het werkjaar 1 september 2009 – 31 augustus 2010. Vooraleer over te gaan tot de acties en het kader van waaruit de acties plaats vonden, schetsen we nog eens de structuur en het opzet van het SIHO zoals omschreven in het 'Ontwerp meerjarenplan, steunpunt leren en werken met functiebepkeringen in het hoger onderwijs' en de 'Beheersovereenkomst voor het steunpunt leren en werken met functiebepkeringen in het hoger onderwijs 2008 – 2013'.

Bij de activiteiten zal u onze drie grote stakeholders herkennen: de instellingen hoger onderwijs, de studenten met een functiebepkering en de overheid.

Vanuit onze intermediaire rol zijn de meeste activiteiten gericht op de instellingen hoger onderwijs. We geven input op vraag en we bieden ook zaken aan die de instellingen ondersteunen, inspireren en uitdagen om inclusie te realiseren.

Activiteiten vertrekken steeds vanuit thema's die passen binnen het drieluik, 'structuur voor inclusie, cultuur voor inclusie en praktijk van inclusie'.

Voorbeelden van thema's die bijdragen aan een structuur voor inclusie zijn het concept redelijke aanpassing, flexibilisering, organisatie van hulpmiddelen en andere ondersteuning, een inclusief instellingbeleid en het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Voorbeelden van thema's die bijdragen aan een cultuur voor inclusie zijn beeldvorming, benutten van insiderperspectieven, inclusie als onderdeel van elke opleiding.

Voorbeelden van thema's die bijdragen aan een praktijk van inclusie zijn een voorbereiding op hoger onderwijs, Universal Design / toegankelijkheid van gebouwen, Universal Design for Learning / toegankelijk onderwijs en een voorbereiding op tewerkstelling.

We engageren ons om bij elke activiteit studenten of hun insiderperspectief te betrekken. Bovendien werkten we mee aan een congres rond participatie van studenten met een functiebepkering, zijn er portretten gemaakt van 7 studenten en trachten we op verschillende manieren ook anderen aan te zetten om vanuit het insiderperspectief te vertrekken.

De gids die voorbereidt op hoger onderwijs 'Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning' werd verder verspreid, zodat zoveel mogelijk studenten, maar ook docenten, CLB-medewerkers, en anderen de gids vinden.

Met de overheid werken we nauw samen en is er regelmatig overleg. Thema's die vaak aan bod kwamen, waren internationale mobiliteit, ondersteuning in hoger onderwijs zoals GON en hulpmiddelen, de financiering van studenten met een functiebeperking, de realisatie van gelijke kansen en uiteraard de implementatie van het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap.

Verder belichten we nog een aantal onderzoeksgerelateerde activiteiten, zoals het opvolgen van thema's en trends in binnen- en buitenland en activiteiten gerelateerd aan onze website, www.siho.be.

Situering

Op 18 juli 2008 ondertekende minister Vandenbroucke namens de Vlaamse regering een beheersovereenkomst met een consortium bestaande uit de Hogeschool West-Vlaanderen, de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel. Op 1 mei 2010 werd in het kader van de verbredingsmiddelen een overeenkomst getekend met de Universiteit Antwerpen en de Provinciale Hogeschool Limburg voor een samenwerking vanaf 1 mei 2010 tot 31 augustus 2013.

De Provinciale Hogeschool Limburg zal specifieke acties binnen het voorliggende actieplan uitwerken. De medewerker van de Universiteit Antwerpen zal als lid van het SIHO-team meewerken aan verschillende acties.

Het SIHO is een samenwerkingsverband tussen 5 instellingen hoger onderwijs uit 4 verschillende associaties of 5 verschillende provincies. Dit verbreedt het draagvlak van het SIHO dat zich in zijn werking actief richt naar alle instellingen voor hoger onderwijs en alle diensten voor studentenvoorzieningen.

Het SIHO draagt bij aan het creëren van gelijke kansen én volwaardige participatie aan het hoger onderwijs voor personen met een functiebeperking. Het onderneemt acties om hindernissen voor volwaardige participatie weg te werken.

Het SIHO engageert zich om met iedere instelling voor hoger onderwijs samen op weg te gaan naar de realisatie van meer inclusie in het Vlaamse hoger onderwijs. Het wil daartoe de expertise van iedere instelling voor hoger onderwijs in kaart brengen, op zoek gaan naar nieuwe expertise (binnen- en buitenland), wetenschappelijk onderzoek ondersteunen en al deze expertises ook beschikbaar stellen voor het volledige Vlaamse hoger onderwijslandschap.

Het SIHO richt zich met zijn acties op de instellingen hoger onderwijs, de diensten voor studentenvoorzieningen, op de studenten met een functiebeperking en op de overheid.

Uitgangspunten

1. Vlaamse onderwijs- en gelijke kansenbeleid

De werking van het SIHO kadert binnen het Vlaamse onderwijs- en gelijke kansenbeleid. Minister Smet legt in zijn beide beleidsplannen klemtoon op **volwaardige participatie** van alle kansengroepen waaronder mensen of studenten met een functiebeperking. Het draagvlak voor die volwaardige participatie verhoogt door het werken aan beeldvorming, het voorzien van redelijke aanpassingen en het creëren van de juiste ingesteldheid.

2. Internationaal kader, het VN-verdrag

Het SIHO baseert zich voor haar werking eveneens op de bepalingen van het VN-verdrag voor Gelijke Rechten voor Personen met een Handicap. Dit verdrag werd door België geratificeerd op 2 juli 2009. Belangrijke aspecten zijn onderwijs als een recht, redelijke aanpassingen, inspanning en initiatief van de school in het zoeken naar mogelijkheden... Het eerste rapport aan het VN-comité voor de rechten van personen met een handicap, wordt door België ten laatste op 31 juli 2011 afgeleverd. De Vlaamse overheid is zich aan het organiseren naar implementatie en monitoring van het VN-verdrag. Het SIHO is lid van de werkgroep studeren met een functiebeperking binnen de commissie diversiteit van de Raad Hoger Onderwijs binnen de VLOR. Deze werkgroep maakte een advies over aan de minister van onderwijs, met betrekking tot de implementatie van het VN-verdrag. Het SIHO houdt ook contact met diegenen die binnen de overheid betrokken zijn bij de processen van implementatie en monitoring op vlak van onderwijs.

3. Inclusie

Het SIHO hanteert het '**inclusieparadigma**'. Dit paradigma probeert een antwoord te bieden op de grotere diversiteit waar instellingen hoger onderwijs mee geconfronteerd worden, en meer specifiek op de groeiende instroom van studenten met functiebeperkingen.

Om dit inclusieparadigma vorm te geven binnen het Vlaamse Hoger Onderwijs wordt teruggevallen op **theoretische fundamente**n zoals vertaald voor de onderwijspraktijk door o.a. de Unesco en als volgt omschreven: "**Inclusive education** is based on the right of all learners to a quality education that meets basic learning needs and enriches lives. Focusing particularly on vulnerable and

marginalized groups, it seeks to develop the full potential of every individual. The ultimate goal of inclusive quality education is to end all forms of discrimination and foster social cohesion”.

4. Functiebeperking

Binnen de Disability Studies school worden ‘**sociale interpretaties**’ gehanteerd om naar disability / beperking te kijken. Hierbij wordt vooral de complexiteit van ‘handicap-producerende’ situaties naar voor geschoven. Sociale interpretaties kunnen we best gebruiken als een postmoderne verzameling van inzetbare inzichten uit volgende niet-eindige verzameling: {‘het lichaam’, ‘een sociaal model analyse’, ‘de culturele context’, ‘identiteit’, ‘disability culture’, disability in verschillende culturen,...}. (Van Hove, 2009)¹.

Het is belangrijk vanuit verschillende perspectieven naar mensen/studenten te kijken en hen zelf hun identiteit te laten benoemen. De student bepaalt zelf of en op welke manier een functiebeperking deel uitmaakt van zijn identiteit.

Het SIHO beschreef zijn positionering binnen het theoretisch kader van Disability Studies. Dit document is beschikbaar op de website.

5. Universal Design for Learning

De principes van **Universal Design for Learning** vormen de basis voor het onderwijskundig perspectief op inclusie in hoger onderwijs. Centraal staat dat je de manier van lesgeven toegankelijk kan maken, dat je een flexibele leeromgeving kan creëren. Tijdens het ‘ontwerpen’ houd je rekening met de mogelijkheden en beperkingen van zoveel mogelijk studenten.

6. Samen en bottom-up

De fundamentele van **coöperatief onderzoek** (Van Hove, 1999)² zijn de basis voor het ‘onderzoek met de betrokkenen’ en de bottom-up aanpak in onze werking. Deze aanpak sluit best aan bij de intermediaire rol die het SIHO heeft.

¹ Van Hove G. (2009), Disability Studies. Basisteksten uitgediept, Uitgeverij Garant, Antwerpen-Apeldoorn.

² Van Hove, G. (1999) Coöperatief onderzoek met personen met een verstandelijke beperking. Een illustratie van de emancipatorische orthopedagogiek. *Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderpsychiatrie en klinische kinderpsychologie*, 24, pp. 24-33.

DEEL I: Activiteiten gericht op instellingen hoger onderwijs

1. Vragen uit de praktijk

1.1 Vragen via mail of telefoon

Via vragen uit de praktijk krijgen we zicht op wat er leeft, waar de noden zijn en krijgen we de kans om een bijdrage te leveren, op maat van de vraagsteller.

Dit resultaat draagt vaak verder dan de vrager in kwestie of heeft zeer concreet gevolg voor meer dan één student. Het steunt de mensen die op zoek zijn naar gelijke kansen of het opent mogelijkheden voor mensen die daarbij inspiratie nodig hebben.

De vrager krijgt zo snel mogelijk een antwoord. Binnen de paar dagen volgt een eerste reactie. In interactie wordt de vraag verdiept of verbreed. We informeren op het moment zelf en nadien of het antwoord geholpen heeft.

Op de website is een samenvatting van enkele van deze vragen te raadplegen, steeds geanonimiseerd en met toestemming van de onderwijsinstelling. Slechts een minderheid van deze antwoorden is publiceerbaar op de website. Het antwoord of de ervaring wordt wel meegenomen in andere acties, die gevoed zijn door situaties in de praktijk.

Er zijn 86 vragen gesteld. Vorig jaar werden op deze manier 53 vragen gesteld. Het werkjaar startte vorig jaar later. Maar het blijft moeilijk te interpreteren wat dit aantal betekent. Er worden nog verschillende vragen gesteld op andere momenten. Er zijn momenten waarop individuele vragen toch in groep aan bod komen zoals op een ontmoetingsdag. Er worden vaak vragen op informele momenten gesteld, bij een bezoek, na een presentatie, enz. Moeilijk te tellen dus, al lijkt het feit dat er zeer regelmatig vragen komen, ons belangrijker dan het exacte aantal.

Hoeveel contact er per vraag was is eveneens moeilijk vast te stellen. Er gaat tijd over om het antwoord in de instelling toe te passen. Vaak wordt er later nog aanvullende informatie gevraagd, en gegeven. Later wordt door ons nog eens gepeild naar hoe het verder verlopen is. Uit die feedback blijkt er algemene tevredenheid over de antwoorden. Een antwoord biedt vaak meer mogelijkheden of openingen. Het geeft een overzicht, nieuwe informatie. Wanneer er een leemte bestaat, weten mensen dat de leemte gecommuniceerd wordt naar de bevoegde instanties.

Onderwerpen

Hieronder kan u zien dat de meest gestelde vragen over onderzoek en informatie gaan. Daarna volgen de vragen over hulpmiddelen en personele ondersteuning, de vragen naar ondersteuning vanuit de instelling en vragen in verband met onderwijs- en examenfaciliteiten.

ONDERWERP	AANTAL VRAGEN
Onderzoek en info Vragen in deze categorie hadden vaak betrekking op cijfergegevens over het aantal studenten met een functiebeperking. Daarnaast kregen we vragen naar onderzoek, publicaties of deskundigen rond een bepaalde functiebeperking of een specifiek onderwerp zoals stage, toegankelijkheid, registratie, wetgeving...	22
Hulpmiddelen en personele ondersteuning Dit onderwerp omvat vragen naar mogelijke hulpmiddelen waar studenten met een bepaalde functiebeperking beroep op kunnen doen of vragen om advies over een bepaald hulpmiddel. Daarnaast kregen we vragen over personele ondersteuning. Deze hadden hoofdzakelijk te maken met schrijftolken en GON-begeleiding.	18
Ondersteuning vanuit de onderwijsinstelling Vragen binnen deze categorie hebben te maken met de algemene ondersteuning die vanuit de onderwijsinstelling geboden wordt. Enkele voorbeelden: vragen i.v.m. toegankelijkheid, vragen naar advies voor de ondersteuning van een bepaalde student of personeelslid, advies i.v.m. het uitwerken van zaken zoals een buddysysteem.	12
Onderwijs- en examenfaciliteiten Bij dit onderwerp kregen we vooral vragen naar specifieke onderwijs- en/of examenfaciliteiten voor studenten met een bepaalde functiebeperking. Daarnaast kregen we ook een vraag naar de mogelijkheid van faciliteiten voor doctoraatsstudenten en de	9

mogelijkheid van redelijke aanpassingen bij stages.	
SIHO Vragen binnen dit onderwerp hebben rechtstreeks te maken met het SIHO, bv. vragen over de werking, vragen naar een interview, vragen naar publicaties van SIHO...	8
Gelijke kansen Vragen in deze categorie kwamen hoofdzakelijk van studenten en personeelsleden die vermoedden dat ze ongelijk behandeld werden. Daarnaast kregen we ook vragen die te maken hebben met leerkrediet.	6
Evaluatie Vragen naar tips om op een creatieve manier te evalueren.	3
Keuze voor opleiding Deze vragen kwamen van studenten die op zoek zijn naar een geschikte onderwijsinstelling of studierichting.	3
Financiële ondersteuning voor studenten Dit gaat bvb over mogelijke beurzen of tegemoetkomingen.	2
Studiemateriaal vormelijk Vragen naar tips om studiemateriaal toegankelijker te maken, bv. door digitalisering.	2
Aanspreekpunten Vraag naar de contactgegevens van een aanspreekpunt.	1

Vraagstellers

Hieronder kan u zien dat iets meer dan de helft van de vragen uit de instellingen hoger onderwijs kwam. Daarnaast zien we dat bijna de helft van de vragen door studenten (of hun omgeving) gesteld werden. Enkele vragen kwamen van andere actoren rond diversiteit en inclusie.

Daarbij herinneren we aan het feit dat de instellingen in vergelijking het SIHO vaker ontmoeten en meer kans tot informele vragen hebben dan studenten of hun omgeving. De website en het contactformulier voor vragen, blijken hier een belangrijke drempelverlager.

Hieronder kan u zien uit welke instellingen vragen kwamen. BSH heeft een rol als aanspreekpunt bij de Universiteit Gent en biedt ondersteuning aan de Arteveldehogeschool, de Hogeschool Gent,

Howest, Kaho St-Lieven en de Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, campus Gent. Dat maakt dat er mogelijk uit 15 verschillende instellingen vragen gesteld werden.

VRAAGSTELLER	AANTAL VRAGEN
Artesis hogeschool	6
Artevelde hogeschool	2
BSH	6
Erasmus hogeschool	1
Hogeschool Gent	2
Hogeschool West-Vlaanderen	8
Karel de Grote hogeschool	5
Katholieke hogeschool Kempen	1
Plantijn hogeschool	2
Provinciale hogeschool Limburg	3
Universiteit Antwerpen	1
Universiteit Hasselt	1
Xios hogeschool	8
Andere	40
TOTAAL	86

1.2 Ondersteuning ter plaatse binnen de instellingen

Het SIHO werd gevraagd om bijdragen te leveren binnen de instellingen rond verschillende thema's. Aan bod kwamen totaalthema's als structuur, cultuur en praktijk van inclusie binnen hoger onderwijs, of deelthema's rond insiderperspectief, rond onderwijs en studiemateriaal en rond inclusie als onderdeel van een opleiding.

We geven hierbij een overzicht:

'Inclusie in hoger onderwijs als onderdeel van de lerarenopleiding'

Lerarenopleiding Katho en CVO VIVO

KATHO organiseert voor zijn docenten een lerarenopleiding in samenwerking met CVO VIVO. Ze wensten in een van de vakken duurzaam hoger onderwijs en inclusief hoger onderwijs aan bod te laten komen. Het SIHO sprak daarvoor af met Nathalie Uyttenhove, het aanspreekpunt van KATHO en Hendrik Despiegelaere, van CVO VIVO, om de lesnamiddag voor te bereiden (13/09/2010).

Natalie Uyttenhove schetste als aanspreekpunt, het beleid en de praktijk voor studenten met een functiebeperking binnen KATHO. Een oud-studente van KATHO vertelde over haar ervaringen met het studeren met ondersteuning. Vanuit het SIHO vulden we aan met ervaringen van andere Vlaamse studenten (29/09/2010).

De docenten van KATHO gingen per departement nadenken over de zaken die ze bewust of onbewust deden voor studenten met een functiebeperking. Ze gingen ook op zoek naar zaken die ze nog zouden kunnen realiseren om drempels te vermijden of op te vangen. Het was fijn om deze docenten een aantal maanden later terug te zien en te horen over hun praktijk (8/6/2010). Zij waren zich veel bewuster van inclusie als een maatschappelijk verantwoorde manier van lesgeven, van de zaken die ze reeds realiseerden. Tegelijkertijd had hun gesprek voor extra beweging gezorgd.

Op hun beurt was CVO VIVO met dezelfde vragen aan de slag gegaan voor de lerarenopleiding. Het SIHO ging in op de uitnodiging tot gesprek (19/03/2010) met het team 'zorg' binnen de lerarenopleiding en formuleerde op basis van dit gesprek en de voorbereidingen van het team een reeks tips en feedback. Deze opleiding heeft vanuit haar visie op kwaliteitsvol onderwijs en vanuit haar ervaring met diverse studenten een manier van onderwijzen ontwikkeld die (on)bewust dicht aanleunt bij Universal Design for Learning.

'Diversiteit en inclusie, insider perspectief als hefboom'

PWO-project Howest

Het SIHO ondersteunde een PWO-project binnen Howest waarbij het insider perspectief van studenten met een functiebeperking werd bevestigd en ingezet om het beleid en praktijk van de hogeschool vorm te geven. We ondersteunden de aanvraag van een vervolgonderzoek dat het perspectief van docenten betreft en tools ontwikkelt. Dit vervolgproject start in oktober 2010.

'Dyslexie en taal'

'Dag van het Leren', Plantijn Hogeschool

De Plantijn Hogeschool wou een antwoord bieden op de nood die het personeel communiceerde rond 'Dyslexie en taal'. Het SIHO gaf samen met prof. Andries (VUB) een workshop (13/11/2009) voor een publiek van diversiteitmedewerkers, trajectbegeleiders en docenten van de Plantijn Hogeschool.

'Betekenis van inclusie voor hoger onderwijs'

Project '(af)studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs', HoGent

In het kader van dit project werd het SIHO gevraagd een uiteenzetting te geven die het begrip inclusie verduidelijkt en wat dit al dan niet betekent voor het hoger onderwijs. Deze uiteenzetting liet uiteraard veel ruimte voor vragen en discussie en vond plaats op 07/12/2010.

'Een beleid vanuit de ervaringen van studenten'

'En ik dan? Omgaan met diversiteit in hoger onderwijs' – HoGent

Op deze studievoormiddag (18/03/2010) werd nagegaan hoe diversiteit in hoger onderwijs gemanaged kan worden. Wat zijn de mogelijkheden en valkuilen van een diversiteitbeleid?

Het SIHO gaf een workshop rond studenten met een functiebeperking in hoger onderwijs, wat er structureel verwacht wordt en hoe we dit in een beleid vorm kunnen geven.

Cel Diversiteit en Gender, UGent

De Cel Diversiteit en Gender (Universiteit Gent) heeft een adviesgroep 'functiebeperkingen'. Deze adviesgroep kwam in dit werkjaar 3 keer samen: op 12/01/2010, 2/03/2010 en 1/06/2010. Het SIHO is bij deze adviesgroep betrokken om acties te ondersteunen. Zo werkte de adviesgroep aan een bewustwordingscampagne die in oktober 2010 zal starten. Dit is een actie om studeren met dyslexie bespreekbaar te maken voor docenten en aan te tonen wat het wel is/niet is en wat er allemaal mogelijk is.

'Open space - insiderperspectieven'

European First Year Experience: 'Appreciating & Empowering Students' Talents' – Plantijn hogeschool in samenwerking met het European First Year Experience Network

Tijdens een 'Open Space' stelde het SIHO zijn werking voor, gevolgd door een korte uitleg over het werken met het insiderperspectief van studenten met een functiebeperking. Daarna werden via een posterstand de 7 verschillende portretten van studenten tentoongesteld. Ook de posters 'cloudy faces, sunshine faces' van fotografiestudente Elisabeth Ida werden voorgesteld. Deelnemers aan het congres waren enthousiast over deze manier van betrekken van insiderperspectief. Het congres vond plaats van 26-28/05/2010.

D4E1, Design for everyone, Howest

Binnen dit project wordt diversiteit en inclusie een uitgangspunt voor elke student industrieel ontwerp. Het SIHO participeerde enkele keren in de tussentijdse jury voor de studenten die hun ontwerp voorstelden. Op 12/07/2010 woonde ze de finale jury bij.

'Functiebeperkingen aan het woord', Studiedag, AUHL

De aanspreekpunten van de Xios Hogeschool, de Universiteit Hasselt en de Provinciale Hogeschool Limburg betrokken het SIHO bij de voorbereiding van een studiedag op associatieniveau, rond studeren met een functiebeperking. De studiedag gaat door op 19/10/2010. De samenwerking hier rond startte in juni 2010. Het SIHO organiseert ook een plenaire sessie op de studiedag.

'Toegankelijk studiemateriaal'

Onderwijsdag, KdG hogeschool

De dienst Onderwijs van de Karel De Grote hogeschool organiseert een hogeschoolcongres rond diversiteit. Ze vroeg het SIHO om een workshop te geven rond toegankelijk studiemateriaal. We gingen met de betrokkenen samen zitten om de context en het doel te bespreken (7/7/2010). En het materiaal dat in de school reeds ontwikkeld is wordt benut en bekeken vanuit de UDL-principes. Het congres vindt plaats op 9/11/2010.

2. Dienstverlening

Binnen deze rubriek vindt u de activiteiten die het SIHO opnam vanuit zijn dienstverlenende taak.

2.1 'Toegankelijkheid? Meer mogelijk dan je denkt!' – Ontmoetingsdag, 24 november 2009

Inhoud

De ontmoetingsdag was een moment waarop mensen die nauw betrokken zijn bij studenten met een functiebeperking werden uitgenodigd door het SIHO om elkaar te ontmoeten, informatie uit te wisselen en expertise te delen.

De verschillende lezingen op de ontmoetingsdag tonen ons dat toegankelijkheid niet de verantwoordelijkheid is van één discipline maar van verschillende mensen, waaronder architecten, lesgevers en informatici.

Professor Hubert Froyen (PHL) beet de spits af met een presentatie over '**Universal Design. Fysieke omgeving voor integraal en inclusief onderwijs**'. De centrale vraag was hoe universiteiten en hogescholen (fysiek) toegankelijk kunnen gemaakt worden voor iedereen.

Lies Vanpeperstraete en Hilde Van Puyenbroeck (Artevelde hogeschool) stelden de resultaten voor van een onderzoek naar **toegankelijke onderwijstechnieken** die inspelen op een diverse groep van studenten. Het resultaat zijn tips en documenten m.b.t. Universal Design for Instruction (UDI) terug te vinden op www.siho.be.

Olivier Donckier is architect en toegankelijkheidsadviseur. In zijn voorstelling '**toegankelijkheidsonderzoek**' werd o.a. de toekomstige wetgeving uitgelegd en hoe de screening van bv. een hogeschool of universiteit in zijn werk gaat.

Tenslotte gaf Dirk Callebaut (remedial teacher) uitleg over de mogelijkheden van de compenserende **softwareprogramma's SPRINT en KURZWEIL** en de gelijkenissen en verschillen tussen beide.

Deelnemers

De aanspreekpunten van alle instellingen hoger onderwijs werden uitgenodigd op de ontmoetingsdag op 24/11/2009. Tien van de onderwijsinstellingen waren aanwezig met in totaal 15 deelnemers.

2.2 Flexibele ondersteuning? – Ontmoetingsdag 2, 25 februari 2010

Inhoud

Hoe flexibel is de ondersteuning die studenten met een functiebeperking kunnen krijgen?

Zijn hulpmiddelen makkelijk aanvraagbaar, verkrijgbaar, inzetbaar, hanteerbaar en overdraagbaar?

Wordt het flexibiliseringsdecreet soepel gehanteerd?

Op deze ontmoetingsdag stelden we dit thema in vraag aan de hand van de volgende bijdragen.

We leidden het thema in door kort het perspectief van een student te schetsen over zijn **hulpmiddelen**. We gebruikten hiervoor het portret van Xavier (zie verder).

Eveline De Windt (HoGent) lichtte de resultaten toe van het evaluatieonderzoek rond het gebruik van hulpmiddelen. Wouter Contreras stelde de rol van het VAPH met betrekking tot hulpmiddelen in hoger onderwijs voor. Daphne Rombauts stelde de werking en de mogelijkheden van de cel Speciale Onderwijsleermiddelen voor (cel SOL).

Karla Van Lint, juriste bij het Departement Onderwijs maakt het **flexibiliseringsdecreet** toegankelijk vanuit de focus op studeren met een functiebeperking.

Deelnemers

De aanspreekpunten van alle instellingen hoger onderwijs werden uitgenodigd op de ontmoetingsdag op 25/02/2009. Indien zij dat wensten konden zij een aantal collega's met zich meebrengen. Sommigen onder hen nodigden GON-begeleiders uit die binnen hun instelling studenten ondersteunen. Tien van de onderwijsinstellingen waren aanwezig met in totaal 28 personen. Daarnaast kwamen vier GON-begeleiders vanuit twee verschillende voorzieningen, iemand van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) en iemand van het Departement Onderwijs naar de ontmoetingsdag. Hieronder een overzicht van de deelnemers.

2.3 We are all a limited edition – Studiedag, 19 mei 2010

Inhoud

We bouwden de studiedag op rond het concept “We are all a limited edition”. **‘LIMITED EDITIONS’** zijn populair en gewild!

Hogescholen en universiteiten krijgen te maken met een grote diversiteit aan studenten. Elke student is anders, met eigen kwaliteiten die hem of haar uniek maken. Dit geldt ook voor elke medewerker in het hoger onderwijs. Deze uniciteit houdt heel wat potentieel in. Het inspelen op en benutten van diversiteit verhoogt de kwaliteit van het onderwijs en het genereert talent voor de arbeidsmarkt.

Op deze studiedag bekeken we hoe we het hoger onderwijs kunnen organiseren op een manier die iedereen verwelkomt en ondersteunt. We bekeken hoe we diversiteit maximaal kunnen waarderen en benutten en hoe we studenten en personeelsleden hiertoe kunnen aanzetten. We deden dit aan de hand van de volgende thema’s en sprekers.

The changing policy ecology of postsecondary Education – Dr. Susan Gabel (National Louis University, Chicago)

Instellingen hoger onderwijs staan wereldwijd voor dezelfde uitdagingen als deel van een veranderende wereld. Uitdagingen zijn het recht op toegang, het recht op volwaardige deelname, het recht op redelijke aanpassingen. Internationaal zoeken mensen met een beperking meer en meer toegang tot tertiair onderwijs. Dit houdt belangrijke implicaties in voor de ‘policy ecology’ van de hoger onderwijs instellingen. Susan Gabel ziet ‘policy ecology’ als de interactie tussen beleid, sociale omgeving, gebouwde omgeving, institutionele systemen en structureren en de mensen die zich hierin of hiermee betrokken zijn.

The Hunt for Disability Culture in Higher Education Curriculum – Dr. Linda Ware (State University New York, Geneseo)

Binnen hoger onderwijs hoort het thema disability / beperking meestal thuis bij opleidingen die historisch verbonden zijn met ‘behandeling’ en met pedagogieën die normalisatie privilegiëren. Psychologie, sociologie, onderwijskunde en geneeskunde zijn binnen hoger onderwijs klassiek de opleidingen die ‘behandeling’ benadrukken en het herstel van het ‘probleem’ van de beperking.

Linda Ware beschrijft een aanpak die disability vanuit een cultureel perspectief bekijkt, die rechtstreeks inzetbaar is het curriculum van opleidingen hoger onderwijs, met als doel disability een integraal deel te maken van de samenleving en de diversiteit van het onderwijscurriculum.

Design for (Every)One – Lieven De Couvreur (Hogeschool West-Vlaanderen)

Design for [every]one is een multidisciplinair onderzoeksproject tussen de opleidingen Industrieel (product)ontwerpen en Ergotherapie binnen de Howest. Het onderzoeksgebied maakt de brug tussen universal design en assistieve technologie. Binnen de maatschappij heerst een grote behoefte aan ergonomisch verantwoorde hulpmiddelen voor mensen met specifieke beperkingen. Alhoewel geen enkele persoon en geen enkele beperking dezelfde is, hebben deze unieke gebruikers toch slechts de keuze uit een klein aanbod van universele hulpmiddelen die geproduceerd worden volgens massaproductie standaarden. Nieuwe digitale prototyping technologieën en de rol van het internet creëren vandaag de dag nieuwe opportuniteiten voor deze niche markten. Ze openen de weg naar nieuwe open-source design scenario's waarin eindgebruikers instaat zijn om hulpmiddelen zelf op maat te ontwikkelen, te produceren en te verspreiden.

Inclusie en identiteit als pragmatische, sociaal-constructionistische metaforen in de hedendaagse (onderwijs)cultuur – Joeri Van den Brande (Vrije Universiteit Brussel)

Dit is een filosofische beschouwing (of taalspelletje) bij het begrip 'inclusie'. Inclusie wordt door de bril van het ironisch pragmatisme van Richard Rorty en het sociaal-constructionisme van Kenneth Gergen bekeken. Op die manier wordt aan inclusie een pragmatische en postmoderne visie gegeven. Dit omdat vaak inclusie te positivistisch en medisch wordt gehanteerd. We trachten een stapje voorbij of eerder naast integratiemodellen of het handicapcreatiemodel te zetten. Centrale rol hierin wordt gegeven aan hoe de 'relationele identiteit' van een persoon in de hedendaagse (onderwijs)cultuur ook als metaforisch begrip kan gezien worden.

Het insiderperspectief van studenten met een ondersteuningsbehoefte – Ruth Cnockaert en Marieke De Smet (Hogeschool West-Vlaanderen)

Binnen Howest loopt een PWO-project 'Diversiteit en Inclusie: het insiderperspectief van studenten als hefboom voor inclusie binnen het Vlaamse hoger onderwijs'. In dit kader werden een 50-tal studenten met een ondersteuningsbehoefte geïnterviewd. Dit leidde tot interviews met een heel diverse studentengroep over hun ervaringen met studeren met ondersteuning.

Uitgangspunten en keuzes die gemaakt werden, komen aan bod. Resultaten werden voorgesteld: wat zijn de ervaringen van studenten met een ondersteuningsbehoefte? wat ervaren studenten als kernelementen van een goede ondersteuning?

Persoonlijke studiebegeleiding van een blindgeborene – Steven Bladt en Jan Smeyers (vzw Braille op Blad)

Het uitgangspunt van deze mogelijke manier van studiebegeleiding wordt gevormd door de vaststelling dat een blindgeborene, door zijn visuele blindheid, op een andere manier leert “zien” en veel situaties vanuit die andere invalshoek waarneemt. Bij de persoonlijke begeleiding staat de te begeleiden student centraal. De persoonlijke begeleider heeft als uitgangspunt te luisteren naar de invalshoeken van zijn student om ze te kunnen aanvullen en bijsturen, naar een synchronisatie met de inzichten en de leefgewoonten van de visueel ingestelde samenleving. Deze specifieke studiebegeleiding werkt zeer soepel en biedt daarenboven tal van nieuwe efficiënte begeleidingsmogelijkheden.

Jammer maar helaas! – Lieven Vernaeve en Sara Drieghe (Hogeschool Gent)

‘Bedankt voor uw interesse maar uw kandidatuur werd niet weerhouden’. Het is een zin die ontgoochelt als je solliciteert. En afgestudeerden met een functiebeperking horen die net iets vaker. Dat is één van de vele bevindingen uit het onderzoeksproject AF/studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs, uitgevoerd door Hogeschool Gent in het kader van het Aanmoedigingsfonds voor beleidsspeerpunten. Aan de hand van de onderzoeksresultaten werd de doorstroom naar de arbeidsmarkt van studenten met een functiebeperking bekeken vanuit het perspectief van de werkgever.

Deelnemers

60 personen schreven zich in voor de studiedag van het SIHO.

2.4 Toegankelijke onderwijstechnieken, een pakket

Na een open oproep vanuit de verbredingsmiddelen (2008-2009) werd de opdracht voor het ontwikkelen van een pakket met toegankelijke onderwijstechnieken toegekend aan de Artevelde

hogeschool. Uitvoerders waren Lies Vanpeperstraete, Ruth Dekesel, met Hilde Van Puyenbroeck, diensthoofd Studieadvies, als promotor. Er werd regelmatig overlegd met het SIHO. Het resultaat werd opgeleverd op 1 december 2009.

Het resultaat van dit project is een onderdeel op de SIHO-website rond toegankelijk hoger onderwijs. In de nieuwsbrief van januari communiceerden we hierover. Op de ontmoetingsdag van 24/11/2009 stelde de Artevelde hogeschool het resultaat voor.

Inhoud

Toegankelijk hoger onderwijs = goed hoger onderwijs. In het pakket werd de uitgangspunten van Universal Design for Instruction (UDI) geïntegreerd.

Studenten met een functiebeperking kunnen ons knelpunten signaleren en verbetertrajecten suggereren. Om de toegankelijkheid te verhogen is het nodig om een zo divers mogelijk aanbod van onderwijstechnieken aan te reiken. Immers, hoe uitgebreider het aanbod van de docent, hoe groter de kans dat elementen uit deze krachtige leeromgeving zullen aansluiten bij de mogelijkheden en sterktes van de student.

Verder geeft het pakket concrete tips om de diversiteit te vergroten in het aanbod van studiemateriaal, onderwijsvormen en evaluatietechnieken .

Bij het studiemateriaal wordt uitgelegd hoe je een syllabus, digitaal materiaal en een PowerPoint toegankelijk maakt.

Het onderdeel onderwijsvormen behandelt het (activerend) hoorcollege, de casemethode, een elektronische discussiegroep, het onderwijsleergesprek, probleemgestuurd onderwijs, projectonderwijs en spelvormen.

Er zijn ook tips opgenomen om de evaluatie goed voor te bereiden als docent, om alternatieve evaluatievormen te hanteren en om goed om te gaan met feedback en beoordeling.

2.5 GON in hoger onderwijs, een evaluatie

Na een open oproep vanuit de verbredingsmiddelen (2008-2009) werd de opdracht voor een evaluatie van GON in hoger onderwijs toegekend aan de Hogeschool Gent. Uitvoerder was Tina Goethals, met Gilbert Van den Abbeele, departementshoofd Lerarenopleiding, als promotor. De uitvoering van het project gebeurde in nauw overleg met het SIHO.

Voor dit onderzoek werd een begeleidingscomité samengesteld met mensen van de Hogeschool Gent en het SIHO.

Het resultaat werd opgeleverd op 17 december 2009. Dit kwalitatief onderzoek vond plaats bij 9 studenten met GON-begeleiding in het hoger onderwijs en bij 13 GON-begeleiders. Het opzet van dit onderzoek was ervaringen van betrokkenen binnen geïntegreerd hoger onderwijs te achterhalen en een eerste terugkoppeling te maken naar het kader van inclusief onderwijs.

Deze resultaten werden besproken met het departement onderwijs, dat ondertussen een algemene bevraging deed bij de GON-begeleiders en de GON-coördinatoren.

Na de analyse van het kwalitatief onderzoek stelden we voor aan het departement onderwijs om de verkregen resultaten uit deze kleinere groep studenten, uit te breiden met een bevraging van de algemene beleving van GON-begeleiding in het hoger onderwijs bij alle 209 studenten die GON-begeleiding kregen in het voorgaande academiejaar (zie verder). De resultaten van dit kwalitatief onderzoek zullen verwerkt worden in het rapport waarin ook de algemene bevraging opgenomen is.

2.6 Hulpmiddelen in hoger onderwijs, een evaluatie van het gebruik

Na een open oproep vanuit de verbredingsmiddelen (2008-2009) werd de opdracht voor een evaluatie van het gebruik van hulpmiddelen in hoger onderwijs toegekend aan de Hogeschool Gent. Uitvoerder was Eveline De Windt. Gilbert Van den Abbeele, departementshoofd Lerarenopleiding, was promotor van het onderzoek. De uitvoering gebeurde in nauw overleg met het SIHO.

Voor dit onderzoek werd een begeleidingscomité samengesteld met mensen van de hogeschool Gent en het SIHO.

Het onderzoek werd op 17 december opgeleverd. In het rapport kwam de zoektocht van studenten naar hulpmiddelen, de aanvraagprocedure en het gebruik van deze hulpmiddelen aan bod. Ervaringen, mogelijkheden, knelpunten en moeilijkheden werden hierbij benoemd.

De resultaten werden voorgelegd aan het departement Onderwijs en voorgesteld op de ontmoetingsdag van het SIHO 'Flexibele ondersteuning?' op 25/02/2010. De Cel Speciale Onderwijsleermiddelen die ook op de ontmoetingsdag aanwezig was is bezig de aangehaalde verbeterpunten te bekijken. Zo kunnen tolken in het volgende academiejaar worden ingezet tijdens schoolgebonden activiteiten (ruimer dan de vroegere onderwijssituaties).

Om tegemoet te komen aan het probleem van het vinden van schrijftolken, bespreken de cel SOL, het departement onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs en het SIHO in het volgende werkjaar een samenwerking met als doel een centrale lijst van schrijftolken te realiseren. De hele problematiek van de doventolken zal hier aan bod komen.

2.7 ‘Succesvol studeren met ondersteuning’, een verkenning

De themaverkenning ‘Succesvol studeren met ondersteuning’ ging in het werkjaar 2008-2009 van start. Dit werkjaar werd de informatie verder verwerkt.

Dit werkjaar selecteerde het SIHO een 40-tal wetenschappelijke artikels, waarvan er 31 werden weerhouden. Vier studenten van de UGent en drie studenten van de VUB werkten vanuit een oefening voor de vakken Disability Studies en Inclusieve educatie mee aan de verwerking van deze artikels.

Aanvankelijk werd er gewerkt met een tijdslijn als leidraad voor de verwerking van de informatie uit de artikels. De tijdslijn volgde het traject van een student: ‘een keuze maken, inschrijving, start academiejaar en de opleiding’. Per onderdeel van de tijdslijn werden nadien tips geformuleerd voor ondersteuners, docenten, beleidsmedewerkers van de instellingen hoger onderwijs.

Nadat bleek dat alle aspecten van de tijdslijn gedetailleerd ingevuld waren, werd de informatie op een toegankelijker manier geordend, namelijk op thema. De tips waren niet – zoals aanvankelijk gepland – bedoeld voor de studenten, maar voor diegenen die het onderwijs installeren en organiseren. Een deel van de informatie is vooral voor de beleidsmedewerkers en – verantwoordelijken belangrijk. Een ander deel is belangrijk voor iedereen betrokken bij de opleiding. Beiden hangen nauw samen en we stellen beide onderdelen alleen samen beschikbaar, zodat de ‘ene doelgroep’ ook de informatie voor de ‘andere doelgroep’ vindt.

Inhoud

1. Beleid van de instelling

Dit luik van de wegwijzer is voornamelijk gericht naar beleidsmedewerkers en –verantwoordelijken.

1.1 Diversiteitbeleid

Bij dit thema wordt dieper ingegaan op de mogelijkheden om een diversiteitsbeleid te ontwikkelen, over hoe je studenten met hun talent kan aantrekken,...

1.2 Inschrijvingsbeleid

Hier komt aan bod hoe je kan nadenken over het inschrijvingsbeleid, welke formulieren studenten (met functiebeperkingen) al dan niet moeten voorzien, de voor-en nadelen van attestering,...

1.3 Vorming van medewerkers

In dit onderdeel wordt stilgestaan bij vormingsnoden en mogelijkheden van onderwijzend personeel en beleidsmensen.

2. Opleiding

Dit deel van de wegwijzer is voornamelijk gericht naar iedereen die betrokken is bij de opleiding.

2.1 Universal Design for Learning (UDL)

UDL is een wetenschappelijk kader om het onderwijs zo vorm te geven dat een grote groep lerenden hier maximaal zijn leermogelijkheden kan aantonen. Heel wat bruikbare tips rond flexibel vormgeven van onderwijs worden in deze wegwijzer opgenomen.

2.2 Redelijke aanpassingen en ondersteuning

Naast oog hebben voor UDL, zullen er voor studenten ook redelijke aanpassingen en ondersteuning nodig blijven. Hier wordt onder andere stilgestaan bij technische hulpmiddelen en bij hulpmiddelen bij het leren, zoals tutoring. Willen studenten hierop beroep doen, dan moeten ze zich kenbaar maken. Disclosure komt hier dus als thema ook aan bod.

3. Transitie van hoger onderwijs naar werk

In deze wegwijzer komen een aantal tips naar voor om de transitie van hoger onderwijs naar werk te optimaliseren. Er wordt bekeken in hoeverre er overlap is met de wegwijzer 'Op-Stap naar Werk'. Mogelijks wordt dit luik erna nog aangepast.

Deze bundeling van informatie werd voorgelegd aan de leden van de werkgroep 'succesvol studeren met ondersteuning'. Op 7 mei 2010 werd de wegwijzer doorgestuurd en op 25 mei werd een bijeenkomst gehouden. De informatie is doorgenomen en de vertaalslag naar de Vlaamse context is gemaakt. Hieronder vindt u de deelnemers die dit en/of vorig werkjaar meewerkten aan deze themaverkenning.

Planning - wegwijzer

Deze gebundelde informatie wordt afgewerkt als gids of wegwijzer 'succesvol studeren met ondersteuning'. Deze gids wordt toegankelijk en aantrekkelijk voor beleidsmedewerkers en onderwijzend personeel. We stellen één gids samen die alle informatie bevat. Het wordt dus een uitgebreide gids waarin via een toegankelijk PDF-formaat makkelijk doorgeklikt en gescrold kan worden.

In de gids wordt de informatie uit andere documenten van het SIHO opgenomen. En UDL krijgt een belangrijke plaats in alle onderdelen van de wegwijzer.

2.8 Op-stap naar werk, een wegwijzer

Vorig werkjaar startte de themaverkenning 'Aanspreken van alle talent. Werkkansen voor personen met een functiebeperking (in het hoger onderwijs)'. Dit jaar kreeg de werkgroep als bijzondere partner 'De Werkbank' van KVG, waarmee een nauwe samenwerking ontstond. Dit werkjaar kwam de werkgroep samen op 16/03/2010 en op 7/05/2010.

In eerste instantie werd informatie verzameld uit documenten, artikels, brochures, websites en gesprekken met diensten en organisaties. (Oud-)studenten werden bevraagd over hun ervaringen bij het zoeken naar werk.

Dit werd gebundeld in een document dat werd afgetoetst bij de dienst Gespecialiseerde Trajectbepaling en –Begeleiding (Oost-Vlaanderen) en bij de leden van de werkgroep. Vanuit deze feedback werd het document herwerkt.

De werkgroep werkte ook samen rond de toegankelijkheid van het document, plande samen de verspreiding en de promotie.

Op die manier werd in nauwe samenwerking met de werkgroep en 'De Werkbank' een wegwijzer gecreëerd: 'Op-stap naar werk'. Deze wegwijzer richt zich naar studenten en onderwijsinstellingen en wordt begin volgend werkjaar gepromoot en verspreid. We kiezen bewust voor het begin van een nieuw academiejaar omdat dan vele pas afgestudeerden op zoek zijn naar werk. Voor de onderwijsinstelling is het eveneens opportuun om bij het begin van het academiejaar de gids te gebruiken.

Inhoud

Tips naar de instellingen Hoger Onderwijs

- A. Bij de start
- B. Doorheen de opleiding van studenten
- C. Vóór het einde van de opleiding

Informatie en tips voor studenten

- A. Ken jezelf
- B. Droom je van een eigen zaak?
- C. Op zoek naar een job bij een werkgever?

Van vacature tot contract

Ondersteuning bij je zoektocht naar werk

Ondersteuning wanneer je al aan de slag bent

Informatie rond organisaties en regelgeving werd doorheen heel de wegwijzer verwerkt, samen met goede voorbeelden.

Diensten en organisaties die geraadpleegd werden

Dienst Gespecialiseerde Trajectbepaling en –Begeleiding (GTB) Oost-Vlaanderen, De Werkbank (JKVG), Universitair Centrum voor Raadpleging en Oriëntering (UCRO) en Projecten De Punt

Deelnemers werkgroep

Hier vindt u een overzicht van de leden van de werkgroep die dit en/of vorig werkjaar meewerkten aan de wegwijzer.

2.9 Studenten in beeld

Minister Pascal Smet beschrijft in zijn beleidsnota 'Gelijke Kansen 2009-2014' het belang van een goede beeldvorming van mensen met een beperking. Een niet-stereotype beeldvorming is volgens hem fundamenteel in het realiseren van de juiste ingesteldheid voor gelijke kansen en inclusie.

Voor hoger onderwijs betekent dit dat een student met een functiebeperking in de eerste plaats als student gezien moet worden. De beperking is slechts één van de vele kenmerken van die student. Dit 'beeld' over studenten komt aan bod in verschillende acties. Toch vonden we het interessant om bij te dragen aan een positieve beeldvorming aan de hand concreet filmmateriaal.

Dit beeldmateriaal is deels terug te vinden op de website www.siho.be. We kozen ervoor om enkel de beste filmpjes online te plaatsen. Beeldmateriaal van mindere kwaliteit of beeldmateriaal dat nog enigszins stereotyperend is, werd bijgehouden maar niet online verspreid. Het SIHO volgt de publicatie van nieuw beeldmateriaal op en update regelmatig het overzicht op de website.

In onze maandelijkse nieuwsbrief plaatsen wij telkens een filmpje op de voorgrond.

2.10 Iedereen leert, voorbeelden uit de praktijk

Voorbeelden van goede praktijk zijn vaak de beste eye-openers, ze tonen aan dat inclusie in het hoger onderwijs een reële optie is. Er werden 8 voorbeelden gegeven onder de rubriek 'Iedereen leert' in de nieuwsbrief of onder de rubriek goede voorbeelden op de website.

Thema's waren:

- voorbeelden hoe je als instelling inclusie kan organiseren en realiseren
- opleiding die mensen vertrouwd maakt met ondersteuning of met een inclusieve praktijk en beleid
- voorstellen van een dienst en een tool
- voorbeelden van hoe inclusie een thema wordt tijdens de lerarenopleiding

2.11 Indicatoren voor inclusie

In werkjaar 2008-2009 werd een nota 'De mogelijkheden om het inclusiegehalte binnen instellingen hoger onderwijs aan de hand van indicatoren te meten' opgesteld. Deze nota werd in dit werkjaar grondig herwerkt en aangevuld. De nota is een naslagwerk geworden waarin de voornaamste indicatorensets beschreven staan. Zowel context, inhoud als waar je deze indicatoren terug kan vinden, zijn vermeld. De nota is sinds 31 augustus 2010 online beschikbaar op de site www.siho.be, onder de rubriek bibliotheek, nota's.

Volgende 8 indicatorensets worden in deze nota besproken:

1. Code of practice for the Assurance of academic quality and standards in higher education Section 3: disabled students (Quality Assurance Agency for Higher Education, 2010)
2. Development of a set of indicators – for inclusive education in Europe (Kyriazopoulou, M., Weber, H. (editors) (2009) (European Agency for Development in Special Needs Education)
3. Disability Rights in Education-Model (DREM) (Peters, Johnstone & Ferguson, 2005)
4. Topiclijst informatieronde (SIHO, 2009)
5. Vlaams Kader voor Inclusief Hoger Onderwijs (VLAKIHO) (VEHHO, n.d.)
6. Inclusiespiegel Vlaanderen (GRIP, 2006)
7. Index voor Inclusie (Booth & Anscow, 2009) (Center for Studies on Inclusive Education, CSIE)
8. Mainstreaming and sustaining widening participation (WP) in higher education institutions (HEIs) (Action on Acces ,2009)

Om tegemoet te komen aan de vraag van verschillende onderwijsinstellingen om zichzelf te kunnen evalueren op vlak van het werken met studenten met een functiebeperking, brachten we het aanbod van bestaande indicatoren in kaart, zonder te pretenderen hierbij volledig te zijn.

De onderwijsinstelling kan zichzelf situeren in het proces op weg naar inclusie. Op basis van de indicatoren kan men een keuze maken rond welke aspecten men wil werken binnen de onderwijsinstelling.

Het gebruik van indicatorensets is een manier om te kunnen kijken naar de huidige situatie binnen elke onderwijsinstelling en kan inspiratie en handvaten geven om samen op weg te gaan naar de realisatie van inclusief hoger onderwijs.

Als we alle instrumenten vergelijken en kijken vanuit de nood van hoger onderwijs, dan blijkt de **Index voor Inclusie** de meest interessante indicatorenset. Het is bovendien de enige die expliciet de

'inclusieve cultuur' bevreagt. Naast beleid en praktijk is dit een erg belangrijke factor in het proces naar inclusie in het (hoger) onderwijs.

We legden contact met het Center for Studies in Inclusive Education (CSIE) in Londen en regelden een ontmoeting met dr. Artemia Sakkelariadis, directeur van het CSIE, Tony Booth, auteur van de Index voor Inclusie en prof. dr. Alan Hurst, Skill, UK (30/06/2010). Alle partijen engageerden zich om samen een aangepaste index voor het hoger onderwijs te ontwikkelen.

DEEL II: Activiteiten gericht op studenten met een functiebeperking

1. Nothing about us, without us. Participatie van studenten met een functiebeperking

1.1 'YOU + I = TOGETHER', LINK – seminarie

Het SIHO maakt deel uit van het Europese partnerschap Learning Inclusively Network + Knowhow (LINK). Op 9 en 10 september 2009 organiseerde de Sloveense partner (DSIS) een conferentie in Ljubljana met als titel 'YOU + I = TOGETHER'. Studentenparticipatie stond op dit congres centraal. Om die reden werden de partnerlanden verzocht een student met een functiebeperking deel te laten nemen aan het congres. Eén student en één medewerker van het SIHO werden door LINK vergoed. Aangezien het om studentenparticipatie gaat is het nogal tegenstrijdig dat er maar één student zou kunnen gaan. En als het om studenten met een functiebeperking gaat, is de mogelijkheid tot ondersteuning belangrijk. Daarom wou het SIHO graag verschillende studenten met een functiebeperking naar dit congres meenemen, eventueel met assistentie (bv. doventolk, persoonlijke assistent). Daarom ging het SIHO op zoek naar extra budget om meerdere studenten de kans te geven om deel te nemen aan dit congres. Op die manier kon een grotere diversiteit aan studenten hun perspectief inbrengen. Dit extra budget werd uiteindelijk gevonden bij de Afdeling Internationale Relaties van het Departement Onderwijs.

Eind mei 2009 verspreidde het SIHO via de aanspreekpunten en de website de oproepbrief 'Slovenië, iets voor jou?'. Hierop reageerden 40 studenten. Aan die studenten werd gevraagd hun motivatie om mee te gaan naar Slovenië te bezorgen. Uit de motivatiebrieven die het SIHO hierop ontving, werden 5 studenten geselecteerd om op sollicitatiegesprek te komen. Op basis van de sollicitatiegesprekken werden mogelijke kandidaten geselecteerd. Uiteindelijk liet het beschikbare budget toe om 4 studenten en 1 assistent te laten deelnemen aan het congres in Slovenië.

De studenten die aan dit congres deelnamen, schreven achteraf samen een verslag. Dit verslag is terug te vinden op de website van het SIHO:

<http://www.siho.be/files/Verslag%20Internationaal%20Congres%20Sloveni%C3%AB.pdf>.

1.2 Studenten geportretteerd

Studenten 1ste Master Orthopedagogiek van de Universiteit Gent en de studenten 1ste Master Klinische Psychologie van de Vrije Universiteit Brussel maakten in het eerste semester (september 2009 – januari 2010) 7 diepgaande portretten van en met studenten met een functiebeperking die hoger onderwijs volgen. Studenten uit volgende onderwijsinstellingen werden geportretteerd: Universiteit Gent, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven Gent, Katholieke Hogeschool Kortrijk, Hogeschool Gent en Vrije Universiteit Brussel.

De portretten waren op 5 januari 2010 beschikbaar voor het SIHO. Hieronder een overzicht van de verschillende portretten.

Portret Sylvie	'Sylvie' – video opname
Portret Lynn	'Ik heb het gevoel dat ik een marathon loop tegen de pijn' – Poster in A2 formaat
Portret Kate	'Ik ben Kate' – PowerPoint
Portret Iwert	'Portret van Iwert: gebaseerd op het boek 'Verhalen van de tweelingbroers' van Tonke Dragt' – verhalenbundel
Portret Pieter	Plakboek + video opname
Portret Mieke	'Mieke de schildpad' – kinderboekje
Portret Xavier	'Mijn leven, een beetje anders' – website

Feedback van de studenten

Op 8 april vond een bijeenkomst plaats waarop alle studenten die geportretteerd waren en die geportretteerd hadden, uitgenodigd waren. Doel was om de studenten te bedanken, en om samen de portretten te bekijken en feedback te kunnen geven. De studenten waren zeer tevreden over deze samenwerking en opdracht. Allen hebben ze er iets aan gehad. De bijeenkomst zelf vonden ze

ook nuttig, om ervaringen uit te wisselen. De studenten gaven aan dat deze portretten niet zomaar verspreid kunnen worden (online). De portretten hebben iets meer uitleg nodig, een kader. Daarom besloten we om de portretten niet zomaar online beschikbaar te stellen.

Volgend werkjaar ontwikkelen we met de 7 portretten een tool die studenten in beeld brengt en gesprek op gang brengt. Deze tool doet de docent/medewerker/student nadenken over de inhoud van de portretten en het beeld dat enkele studenten met een functiebeperking over zichzelf wouden schetsen. Daarbij krijgen ze ook een aantal vragen om aan de hand van de portretten na te denken. Bvb welke plaats heeft hoger onderwijs voor de studenten in deze portretten? Welke plaats geven ze hun functiebeperking? Wie worden benoemd als ondersteunende figuren? We doen een try-out met deze tool in één of meerdere geïnteresseerde instellingen en stellen deze nadien ter beschikking zodat mensen zelfstandig aan de slag kunnen met deze tool.

Verspreiding

Op de studiedag op 19 mei werd één portret (een website) kort toegelicht. Deelnemers van de studiedag waren enthousiast over dit portret en deze manier om insiderperspectief aan bod te laten komen.

Op de European First Year Experience (EFYE) Conference op 27 mei in Plantijn Hogeschool (Antwerpen) toonde het SIHO in de 'Open Space' het werken met het insidersperspectief, o.a. aan de hand van de portretten. Deelnemers waren aangenaam verrast door de verscheidenheid aan mooie portretten.

1.3 Lived experiences – insiderperspectief

'Nothing about us without us' weerspiegelt het belang van een emancipatorische benadering in onderzoek en praktijk. Inclusie kan pas gerealiseerd worden wanneer het perspectief van de insiders bevroegd, beluisterd en benut wordt. We engageren ons om bij elke actie of onderzoek studenten met een functiebeperking en hun 'lived experiences' of hun insiderperspectief te betrekken.

We willen ook anderen daar toe aanmoedigen om te vertrekken vanuit dit perspectief. Naast het regelmatig verspreiden van materiaal verkregen uit eigen onderzoek of materiaal uit internationale bron, bieden we aan om onderzoekers te ondersteunen in hun werk met insider perspectief.

Met onderzoekers op HoGent, Howest en met geïnteresseerden binnen Artesis en de PHL, was er informeel uitwisseling rond het inzetten van insider perspectief.

Daarnaast stelden we de wetenschappelijke cel van 03/05/2010 rond insiderperspectief open voor geïnteresseerden.

We vermelden kort de thema's die aan bod kwamen.

De onderzoeker moet balanceren tussen verschillende 'tegenstrijdigheden'. We willen inclusief werken, maar gaan op zoek binnen een doelgroep. We willen vanuit het verhaal van mensen binnen deze doelgroep inspiratie opdoen. Tegelijkertijd willen we geen studenten missen die zich niet identificeren met een label, of met de manier waarop wij ze aanspreken. Voorlopig spreken we studenten vaak aan als studenten met een functiebeperking of als student met een ondersteuningsbehoefte of met een ervaring met ondersteuning. Verder zou het erg interessant zijn om alle studenten aan te spreken en ze zichzelf te laten definiëren.

Er is nagedacht hoe we insider perspectief kunnen inzetten op een manier die het oorspronkelijk verhaal respecteert en die wetenschappelijke correct is, die dicht bij het perspectief van de student blijft, maar de lezer aan het denken zet.

We bespraken een interessant wetenschappelijk artikel dat de volle ruimte bood aan insiderperspectief, zonder interpretatie. 'What Her Body Taught (or Teaching about and with Disability): A Conversation, (Brueggemann, 2005)³ werd als artikel ook via de nieuwsbrief op de voorgrond gezet.

2. Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning

Vorbereiding op hoger onderwijs

In het werkjaar 2008-2009 maakte het SIHO de gids 'Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning'. Deze gids is bedoeld om personen die behoefte hebben aan extra ondersteuning bij hun studies in het hoger onderwijs te informeren en de weg te wijzen. De gids richt zich enerzijds tot studenten die al studeren in het hoger onderwijs. Anderzijds is de gids ook bedoeld voor de studenten secundair onderwijs die hun keuzes nog moeten maken.

³ Brueggemann, B.J., Garland-Thomson, R. & Kleege, G. (2005) What Her Body Taught (or, Teaching about and with Disability): A Conversation. *Feminist Studies*, 31 (1), pp. 13-33.

Verspreiding van de gids

De gids is sinds vorig werkjaar (13 juli 2009) beschikbaar op de website. Op dat moment werd ook een promotiemail rond de gids verstuurd naar de aanspreekpunten van de verschillende onderwijsinstellingen en andere contacten. Tenslotte werd ook reclame gemaakt voor de gids in de elektronische nieuwsbrief van juli 2009.

In januari 2010 werd de gids in papieren versie verstuurd. De 28 aanspreekpunten van alle Vlaamse hogescholen en universiteiten kregen 30 exemplaren opgestuurd. De 76 Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's) van het secundair onderwijs kregen elk 50 exemplaren van de gids. In de verzonden pakketten werden telkens 50 flyers die naar de digitale versie van de gids verwijzen, meegestuurd. In totaal werden 4640 gidsen bezorgd op 104 plaatsen.

Affichecampagne

Dit werkjaar liet het SIHO affiches ontwerpen en drukken die verwijzen naar de digitale versie van de gids op de website van het SIHO. Er werden 2 versies van de affiches gemaakt.

Telkens 4 affiches werden verstuurd naar de instellingen hoger onderwijs (162 faculteiten/departementen), naar het gewoon secundair onderwijs (1228 vestigingsplaatsen), het deeltijds beroepsonderwijs (80 vestigingsplaatsen), het Buitengewoon Secundair Onderwijs, opleidingsvorm 4 (24 vestigingsplaatsen) en de CLB's (76 vestigingsplaatsen).

In totaal liet het SIHO 3200 affiches drukken en verspreiden. De affiches naar het secundair onderwijs werden verstuurd door het departement onderwijs.

Publiciteit

Communicatie over de gids 'Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning' verliep dit jaar op volgende manieren:

- Artikel over de gids in 'De Bond', het tijdschrift van de Gezinsbond (09/2009)
- Contact met Klasse (zij kennen de gids en overwegen een themanummer rond hoger onderwijs)
- 19/10/2009 – 31/10/2009: Promotiestand SIHO op beurs 'Struikelblok' (Kortrijk). Doelgroep: leerlingen laatste jaar secundair onderwijs.

Op de stand konden mensen flyers meenemen met hierop een link naar de website en de online gids 'Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning'.

- 9/12/2009: Voorstelling van de gids op de directiedag van de CLB's. Op deze dag waren de directies van 72 CLB's en de vertegenwoordigers van alle koepels uitgenodigd.
- Aankondiging op de website van GRIP vzw (Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een Handicap vzw): <http://www.gripvzw.be/leerkrachten/achtergrondinfo.asp>.
- Aankondiging op de website van de Artesis hogeschool:
<http://www.artesis.be/student/zorg.htm>.
- Aankondiging op de website van Kim Bols (infosite over/voor personen met een visuele beperking):
http://www.kimbols.be/hulp/onderwijs_begeleiding_universiteit.php#Steunpunt_Inclusief_Hoger_Onderwijs_%28SIHO%29.
- Aankondiging op de website van Fevlado:
<http://www.fevlado.be/nieuws/nieuwsDetail.aspx?item=1286>

DEEL III: Activiteiten gericht op de overheid

Het SIHO heeft een beleidsondersteunende taak. In het werkjaar 2009-2010 is er tussen het SIHO en de overheid zowel formeel als informeel, op zeer regelmatige basis overleg geweest (via vergadering, overleg, mail, telefonisch contact, vraag en antwoord in 2 richtingen, uitwisseling van informatie, maar voornamelijk uitwisseling van mening en ideeën op bepaalde thema's).

Met de overheid bedoelen we in eerste instantie het departement en kabinet hoger onderwijs. Andere belangrijke betrokkenen zijn het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH), de cel speciale onderwijsleermiddelen (cel SOL), het centrum voor de gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (CGKR), het Steunpunt Recht en Onderwijs.

We geven een overzicht van de onderwerpen waarrond we samenwerkten.

1. Informatie over de werking van het SIHO, de verbreding van het draagvlak

Geregeld informeerden we departement en kabinet onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs en de stuurgroep van het SIHO over de werking van het SIHO en de verbreding van het draagvlak.

Begin dit werkjaar kwam er een tweede parlementaire vraag van mevrouw Helga Stevens (30/11/09, www.vlaamsparlement.be, vraag nr 446). Het aangepaste actieplan waarvoor de stuurgroep prioriteiten naar voor schoof uit de veelheid van acties werd voorgelegd. En nadat minister Smet de parlementaire vraag beantwoord had, nodigden we mevrouw Stevens en haar parlementaire medewerker, dhr. Nick Mouton, uit voor een ontmoeting en kennismaking (10/02/2010).

Verschillende zaken werden besproken en verduidelijkt op die manier: onze visie, missie, het aanbod aan alle instellingen hoger onderwijs en de intermediaire rol van het SIHO.

Met goedkeuring van de stuurgroep breidden we dit werkjaar het draagvlak ook uit naar de provincies Antwerpen en Limburg, in concreto door een samenwerkingsovereenkomst af te sluiten met de Universiteit Antwerpen en de Provinciale Hogeschool Limburg, lopende tot augustus 2013.

2. Internationale mobiliteit

Het hoger onderwijs moet studenten aanmoedigen tot meer mobiliteit, essentieel is daarin drempels weg te werken voor studenten met een functiebeperking.

Eenzijds werkte het SIHO mee aan de Higher Education Accessibility Guide, die informatie verstrekt. Anderzijds duidde het blijvende knelpunten op dit vlak.

2.1 De Higher Education Accessibility Guide (HEAG)

Het European Agency for Development in Special Needs Education ontwikkelde dit werkjaar de Higher Education Accessibility Guide (HEAG). Deze gids bevat actuele informatie voor studenten met een functiebeperking (en hun ondersteuners) die overwegen om in het buitenland te studeren. Er is informatie te vinden rond '**studeren in het buitenland**', op het Europese en nationale niveau, evenals informatie over de verschillende onderwijsinstellingen.

Op vraag van dhr. Theo Mardulier, departement onderwijs en lid van de Representative Board van het European Agency en Monique Deprez van l' Université de Mons-Hainaut, als expert aangeduid voor het HEAG project, werkte het SIHO mee aan de Higher Education Accessibility Guide. Het SIHO stelde de informatie op de landenpagina samen (inclusief vertaling) voor het Vlaamse landsgedeelte, het coördineerde de verzameling van informatie bij de Vlaamse instellingen hoger onderwijs en verspreidde de lancering van de HEAG via mailing, nieuwsbrief en website.

Volgende instellingen dienden hun informatie in voor de Vlaamse pagina van de gids:

- Artesis Hogeschool Antwerpen
- Arteveldehogeschool
- Erasmushogeschool Brussel
- Howest, de Hogeschool West-Vlaanderen
- KHLeuven
- KHLim (Katholieke Hogeschool Limburg)
- Plantijn Hogeschool

- Provinciale Hogeschool Limburg
- Universiteit Hasselt
- XIOS Hogeschool Limburg
- Universiteit Gent

U vindt de gids terug op <http://www.european-agency.org/agency-projects/heag>.

2.2 Knelpunten in internationale mobiliteit

Vanuit de overheid kwam de vraag naar een overzicht van knelpunten inzake mobiliteit van studenten met een functiebeperking. De overheid zou deze knelpunten aankaarten op de conferentie, YOUTH ON THE MOVE - Achieving mobility for all! - 5 & 6 October 2010.

Het SIHO bezorgde hierop een aantal documenten:

- De nota 'Participeren en studeren in het buitenland. Knelpunten voor studenten met een functiebeperking.' die het SIHO vorig werkjaar schreef en die terug te vinden is op www.siho.be.
- De presentatie 'International Exchange Programs. Enhancing Opportunities for Students with Disabilities.' die het SIHO gaf op de '7th International Conference on Higher Education & Disability in Innsbruck (Oostenrijk, 20-23/07/2010).
- Een overzicht van concrete voorbeelden vanuit vragen en ervaring uit Vlaamse en Europese praktijk.

3. Ondersteuning in het Hoger Onderwijs

3.1 Evaluatie van GON in hoger onderwijs

In werkjaar 2008-2009 kreeg het SIHO van het Departement Onderwijs de opdracht om GON-begeleiding in het hoger onderwijs te evalueren. Dit werd in het kader van de verbredingsmiddelen uitbesteed aan de HoGent. Dit kwalitatief onderzoek vond plaats bij 9 studenten met GON-

begeleiding in het hoger onderwijs en bij 13 GON-begeleiders. Het opzet van dit onderzoek was ervaringen van betrokkenen binnen geïntegreerd hoger onderwijs te achterhalen en een eerste terugkoppeling te maken naar het kader van inclusief onderwijs.

Deze resultaten werden besproken met het departement onderwijs, dat ondertussen een algemene bevraging deed bij de GON-begeleiders en de GON-coördinatoren.

Na de analyse van het kwalitatief onderzoek stelden we voor aan het departement onderwijs om de verkregen resultaten uit deze kleinere groep studenten, uit te breiden met een bevraging van de algemene beleving van GON-begeleiding in het hoger onderwijs bij alle 209 studenten die GON-begeleiding kregen in het voorgaande academiejaar. In samenwerking met het departement onderwijs werd een vragenlijst samengesteld. De vragenlijst behandelde volgende thema's: identificatiegegevens, de organisatie van de GON-begeleiding, de invloed van de functiebeperking op de studies in het hoger onderwijs, de invloed van GON-begeleiding op de studies, de inspraak van de student in de GON-begeleiding, de ervaring van de GON-begeleider, het voldoen van GON-begeleiding, het soort begeleiding die door GON-begeleiding wordt aangeboden, de betrokkenheid van anderen bij de GON-begeleiding, de betrokkenheid van de student bij overleg rond de GON-begeleiding, andere vormen van ondersteuning naast GON-begeleiding en ten slotte de voordelen van GON-begeleiding in het hoger onderwijs. De vragenlijst eindigde met drie open vragen waarin gepeild werd naar goede en moeilijke ervaringen met GON-begeleiding en naar suggesties in verband met ondersteuning voor studenten met een functiebeperking.

Van de 209 aangeschreven studenten hebben 66 studenten (31,58%) een ingevulde vragenlijst terugbezorgd.

Voor de verwerking van de gegevens wordt gebruik gemaakt van het statistisch programma Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 17.0 for Windows). Vooreerst zullen frequentietabellen gemaakt worden van alle vragen om een zicht te krijgen op de antwoordtendensen. Vervolgens zal aan de hand van enkele statistische toetsen gezocht worden naar het verband tussen een aantal variabelen. Hierbij wordt voornamelijk gekeken naar de relevantie van de verbanden op beleidsniveau.

Het rapport van dit GON-onderzoek wordt begin volgend werkjaar voltooid.

3.2 Evaluatie van het gebruik van hulpmiddelen

In het kader van de verbredingsmiddelen (en de manier waarop ze in het eerste werkjaar ingezet werden) werd deze vraag uitbesteed aan de Hogent.

Het onderzoek werd op 17 december opgeleverd. In het rapport kwam de zoektocht van studenten naar hulpmiddelen, de aanvraagprocedure en het gebruik van deze hulpmiddelen aan bod. Ervaringen, mogelijkheden, knelpunten en moeilijkheden werden hierbij benoemd.

De resultaten werden voorgelegd aan het departement onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs en voorgesteld op de ontmoetingsdag van het SIHO 'Flexibele ondersteuning?' op 25/02/2010. Knelpunten en noden kwamen naar voor vanuit vragen die het SIHO en het publiek voorlegde aan het VAPH en de cel SOL. De Cel SOL beloofde de aangehaalde verbeterpunten te bekijken. Op 20 juli informeerden zij ons over de opvolging van deze knelpunten. Zo kunnen tolken in het volgende academiejaar worden ingezet tijdens schoolgebonden activiteiten (ruimer dan de vroegere onderwijssituaties). Om tegemoet te komen aan het probleem van het vinden van schrijftolken, bespreken de cel SOL, het departement onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs en het SIHO in het volgende werkjaar een samenwerking met als doel een centrale lijst van schrijftolken te realiseren.

Op basis van het evaluatieonderzoek uitgevoerd door de Hogeschool Gent, ad hoc vragen uit de praktijk en opmerkingen geformuleerd uit het werkveld op de ontmoetingsdag 'Flexibele ondersteuning?' van het SIHO (25 februari 2010), schreef het SIHO een nota 'hulpmiddelen voor studenten met behoefte aan extra ondersteuning in het hoger onderwijs' die verschillende knelpunten verzamelt. De nota werd bezorgd aan het departement onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs, de cel SOL en het VAPH⁴ en is beschikbaar op www.siho.be.

⁴ Eind vorig werkjaar en begin dit werkjaar vond er bovendien overleg plaats met het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) rond de noodzaak van pedagogische hulp bij hogere studies, gezien de constante evolutie aan hulpmiddelen.

3.3 Onderzoek naar de participatie van studenten met een functiebeperking in Vlaanderen

Het SIHO werd gevraagd om data te verzamelen over het aantal studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs en over de ondersteuning die ze krijgen. Er werd een voorstel gedaan voor een bevraging die rekening houdt met de eigenheid van de instellingen en die op een valide manier gegevens verzamelt over het aantal studenten dat zichzelf ziet als een student met een functiebeperking, al dan niet als dusdanig erkend is bij de instelling, de manier waarop zij hun functiebeperking en hun ondersteuningsbehoefte omschrijven en de ondersteuning die ze krijgen. Voorlopig is er nog niet tot verdere actie overgegaan.

4. Financiering hoger onderwijs

Nauw verbonden met de ondersteuning in hoger onderwijs, is de financiering van de instellingen hoger onderwijs m.b.t. de studenten met een functiebeperking.

Sinds 1 januari 2008 is de nieuwe basisfinanciering voor het hoger onderwijs van kracht. Nieuw was onder meer dat studenten met functiebeperkingen zwaarder konden doorwegen bij de financiering. Volgens Art. 18 van het financieringsdecreet (www.ond.vlaanderen.be) kan de Vlaamse Regering beslissen om vanaf het academiejaar 2009-2010 voor andere studenten met een functiebeperking dan deze erkend door het VAPH een financieringsbonus in te voeren. Dit omdat ook deze studenten extra faciliteiten nodig hebben om aan het leerproces te kunnen deelnemen. De hoogte van de financieringsbonus zou dan liggen tussen 1,1 en 1,5. De Vlaamse Regering heeft hier nog geen beslissing over genomen. Zij is dat ook niet verplicht. Zolang er geen beslissing genomen is, krijgen de instellingen enkel voor de studenten erkend bij het VAPH de bijkomende financieringsbonus. Men schat echter dat het aantal studenten die erkend zijn door VAPH maar een vijfde is van het totale aantal studenten met een behoefte aan extra ondersteuning. Het bleek dat een heleboel studenten met functiebeperking geen attest hadden van het VAPH, maar wel van bv. psychiaters, logopedisten... voor bv. een diagnose van dyslexie, dyscalculie, ADHD,...

4.1 Oplijsting centra inzake diagnosticering leerstoornissen

Op 12 juni 2007 werd de vraag naar een oplijsting van centra voor diagnosticeren van leerstoornissen geformuleerd in het advies van de VLOR over de registratie van studenten met een functiebeperking. Deze vraag werd herhaald in de aanbeveling van 10 juni 2008. Het kadert in de problematiek rond registratie van studenten met een functiebeperking (hier heeft de VLOR en met name de Commihosfu binnen de VLOR de afgelopen twee jaar rond gewerkt).

Op 16 november 2009 zat het SIHO samen met Prof. C. Andries (VUB), Prof. A. Desoete (UGent) en Prof. P. Ghesquière (KULeuven). Diezelfde week hadden we ook telefonisch contact met Dr. A. Geudens (Lessius hogeschool).

Aan de hand van deze gesprekken stelde het SIHO een nota op met een aantal aanbeveling rond het diagnosticeren van leerstoornissen bij studenten in het hoger onderwijs. Deze nota werd overgemaakt aan het departement onderwijs.

4.2 Europese voorbeelden van financiering

Op vraag van de overheid ging het SIHO na hoe financiering voor studenten met een functiebeperking in andere Europese landen georganiseerd is. Om hier zicht op te krijgen stuurden we op 15/03/2010 een mail naar de partners uit het Europese LINK project waar SIHO deel van uit maakt, nl.:

- Association for Higher Education Access and Disability (AHEAD, Ierland)
- SKILL National Bureau for Students with Disabilities (Verenigd Koninkrijk)
- Stichting Handicap + Studie (Nederland)
- Drustvo Studentov Invalidov Slovenije (DSIS, Slovenië)
- Network for National Disability Support (Zweden)

Van elk van de partners kregen we antwoord via mail.

Het SIHO bundelde de verkregen informatie in een paper. Er wordt eerst een overzicht gegeven van het huidige financieringssysteem voor studenten met een functiebeperking in het Vlaamse hoger onderwijs. Vervolgens wordt de financiering voor studenten met een functiebeperking in de bevraagde landen besproken. Tenslotte worden op basis van deze internationale voorbeelden een aantal belangrijke overwegingen opgelijst.

Deze paper werd op 28/07/2010 aan de overheid bezorgd.

Een Engelstalige versie van deze paper zal verspreid worden via de website van het LINK netwerk: www.thelinknetwork.eu.

4.3 Participatie meten

Om tegemoet te komen aan de vraag van verschillende onderwijsinstellingen om zichzelf te kunnen evalueren op vlak van het werken met studenten met een functiebeperking, brachten we het aanbod van bestaande indicatoren in kaart.

In het onderzoek naar het gebruik van indicatoren raakten we overtuigd dat er nog andere opties zijn om indicatorensets aan te wenden. We denken bijvoorbeeld aan de mogelijkheid om onderwijsinstellingen extra financiering toe te kennen wanneer ze aantonen dat ze inspanningen doen om inclusief hoger onderwijs te realiseren, of reeds een grote mate van inclusie bereikten. Een financiering op instellingsniveau komt iedereen ten goede, ook studenten die niet registreerbaar zijn of die zich niet uiten als student met een functiebeperking. Wanneer een onderwijsinstelling inclusief wil werken, wordt er ook gewerkt aan de cultuur, het beleid en de praktijk van de onderwijsinstelling. Dit past binnen de idee dat onderwijs dat rekening houdt met (verborgen) functiebeperkingen, goed onderwijs is voor iedereen.

5. Gelijke kansen

5.1 Toelatingsexamen voor de universiteit

Op 13/10/2009 verscheen in Het Nieuwsblad een artikel over de eventuele invoer van een niet-bindende toelatingsproef voor alle opleidingen aan de universiteit: <http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?articleID=GJ42GIJL5>. Dit voorstel werd door minister Pascal Smet van tafel geveegd.

Op 15/10/2009 mailde het SIHO naar de Vlaamse overheid haar bedenkingen over een eventuele toelatingsproef voor de universiteit en de reactie van de minister hierop.

Dergelijke beweging (vanuit de universiteiten) baart zorgen, want is nefast voor studenten met een functiebeperking of een nood aan ondersteuning. Het gaat voorbij aan het gewone traject waarin een student tijd heeft om het aanspreekpunt of de verantwoordelijke te vinden in het gesprek over faciliteiten. Het verhoogt de drempel en geeft niet het signaal dat iedereen welkom is.

Het is moeilijk om een kwaliteitsvolle toelatingsproef te ontwikkelen die, hoe divers ze ook mag ontwikkeld zijn, iedereen toelaat om zijn talent te tonen. Een negatief resultaat werkt demotiverend, zeker voor een student die mogelijk met veel motivatie, maar ook met onzekerheid (omwille van een nood aan ondersteuning) wil starten in het hoger onderwijs.

5.2 Flexibele ondersteuning

De overheid voorziet structurele maatregelen voor het creëren van gelijke kansen. We nodigden hen uit om vanuit het flexibiliseringsdecreet specifiek de mogelijkheden voor studenten met een functiebeperking te belichten. Het departement onderwijs bracht een zeer toegankelijk en concreet overzicht van de mogelijkheden vanuit het flexibiliseringsdecreet en bvb. het participatiedecreet. Zie ontmoetingsdag 25/02/2009 (zie 2.2).

5.3 Bemiddeling

Dit werkjaar bespraken we intern en met de stuurgroep dat het SIHO niet het beste geplaatst is om een bemiddelende rol op te nemen, die alle ruimte biedt aan de student en de instelling.

Er komen vragen, maar aangezien we genoodzaakt zijn om ze 'om te buigen' tot vragen naar informatie, tips, ondersteuning, gelijke kansen, ... registreren we ze niet apart. Waar nodig verwijzen we door naar het CGKR, waarmee we zeer regelmatig (informeel) overleggen. Het CGKR is immers niet bevoegd voor (Vlaamse) onderwijsmaterie. Uiteraard verstrekken zij de nodige informatie en ze vinden de rol van het SIHO daarin essentieel, vanuit onze expertise in hoger onderwijs.

Met de stuurgroep werd afgesproken dat we volgend werkjaar verder uitzoeken wie werkelijk kan bemiddelen. Het SIHO zal met deze betrokkenen in overleg gaan, noden en ervaring vanuit hoger onderwijs aanbrengen.

5.4 Begeleiden van de implementatie van het VN-verdrag in hoger onderwijs

Op 3 december 2009 organiseerde **GRIP vzw** een rondetafel rond de implementatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Het SIHO participeerde en benadrukte dat heel de organisatie van implementatie en monitoring een mooi voorbeeld zou kunnen (moeten) zijn van de inhoud van het VN-Verdrag. Er zou sprake moeten zijn van een grote mate van toegankelijkheid die rekening houdt met verborgen drempels.

Het **Steunpunt Recht en Onderwijs** werkte een ontwerp van advies uit over de specifieke bepalingen met betrekking tot onderwijs in het VN-verdrag van 13 december 2006 inzake de rechten van personen met een handicap. Naar hoger onderwijs toe, zijn thema's als redelijke aanpassingen, de verschuiving van de verantwoordelijkheid naar de instellingen toe en Universal Design belangrijk.

Deze thema's en de verwachtingen vanuit het VN-verdrag werden bij elke gelegenheid of vraag uit de praktijk ingebracht.

Daarnaast is het SIHO lid van de **werkgroep 'studeren met een functiebeperking' van de Vlor**. Hij zal voor de Raad Hoger Onderwijs het beleid t.a.v. studenten met een functiebeperking opvolgen. In deze werkgroep zijn de geledingen van de Vlor vertegenwoordigd, aangevuld met een aantal deskundigen, waaronder het SIHO. Binnen de werkgroep werd een advies geformuleerd over de invulling van het VN-verdrag in hoger onderwijs. Het SIHO nam deel aan de bijeenkomsten van de werkgroep en aan de uiteenzetting van het Steunpunt Recht en Onderwijs over hun ontwerp van advies over de specifieke bepalingen met betrekking tot onderwijs in het VN-verdrag van 13 december 2006 inzake de rechten van personen met een handicap.

Na deze uiteenzetting zocht het SIHO overleg met prof. Lauwers, directeur van het **Steunpunt Recht en Onderwijs** vanuit de specifieke cases en context van hoger onderwijs.

Aan prof. Lauwers en het **Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding** werd de themanieuwsbrief rond redelijke aanpassingen in het hoger onderwijs voorgelegd.

Volgend werkjaar werken we verder samen met beide in de implementatie van het VN-verdrag op instellingsniveau.

Via dhr. Rudi Kennes, adviseur - expert inzake handicapmaterie Gelijke Kansen, worden we op de hoogte gehouden in verband met de High Level Group on Disability⁵. Deze volgt binnen de EU de

⁵ http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/disable/hlg_en.htm

stand van zaken op inzake de implementatie van de VN-Conventie en ontwikkelingen inzake o.a. (hoger) onderwijs. We dienden een Vlaams- en Franstalige voorstelling van het SIHO in, ter attentie van het overleg VAPH/AWIPH/COCOF/DPB/FOD SZ, met het oog op mogelijke verspreiding op EU-niveau.

Stappen inzake de implementatie van het VN-verdrag gebeuren in regelmatig overleg met het departement onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs. Vaak worden informeel ook bronnen uitgewisseld, zoals een LINK-publicatie rond redelijke aanpassingen. Er was ook een overleg rond o.a. UDL met dr. Susan Gabel (National Luis University, Chicago), dhr. Noël Vercruysse en dhr. Patrick Willems van het departement onderwijs en vorming, afdeling hoger onderwijs.

DEEL IV: Activiteiten gerelateerd aan onderzoek

Onze eigen onderzoeksactiviteiten zijn te vinden bij de acties gericht op de instellingen, studenten en de overheid.

Hier belichten we 'de achterkant' daarvan. We geven zicht op de bronnen die we daarvoor raadplegen, de tendensen die we opvolgen.

Daarna belichten we de ondersteuning die we kunnen bieden bij onderzoeksprojecten en de presentaties die we gaven over ons eigen onderzoeksresultaten.

1. Netwerking / Expertisedatabank

Het SIHO bouwde contacten op met verschillende experts, mensen met professionele, academische en/of ervaringsdeskundigheid. Wanneer instellingen hoger onderwijs of andere betrokken naar iemand op zoek zijn, brengt het SIHO hen in contact met een aantal interessante personen.

2. Wetenschappelijke cel

De werking van het SIHO wordt ondersteund door een wetenschappelijke cel. Deze cel fungeert als forum en wordt een aantal keer per jaar samengeroepen.

De wetenschappelijke cel is multidisciplinair samengesteld en omvat - naast de promotoren van het SIHO - 11 leden:

NAAM	ORGANISATIE
Anja De Greve	Hogeschool-Universiteit Brussel
Elisabeth De Schauwer	Universiteit Gent
Prof. Dr. Annemie De Soete	Artevelde hogeschool, Universiteit Gent, Sig
Prof. Dr. Patrick Devlieger	Katholieke Universiteit Leuven

Sara Drieghe	Hogeschool Gent
Prof. Dr. Jo Lebeer	Universiteit Antwerpen
Beno Schraepen	Plantijn hogeschool
Inge Van de Putte	Hogeschool Gent
Prof. Dr. Stijn Vandevelde	Hogeschool Gent
Lies Vanpeperstraete	Artevelde hogeschool
Lieven Vernaeve	Hogeschool Gent

In maart 2010 werd de wetenschappelijke cel via mail gecontacteerd met de vraag naar informatie over **'visies op onderwijs'** en hun invloed op inclusie binnen hoger onderwijs.

Op 03/05/2010 kwam de wetenschappelijke cel samen rond het thema **'insiderperspectief'**. Naast de leden van de wetenschappelijke cel, nodigden we mensen uit die geïnteresseerd zijn in overleg rond het inbrengen van insiderperspectieven. Twee onderzoekers van Howest dienden vragen in, verder waren een studente en de diversiteitscoördinator van Howest aanwezig.

We vermelden kort de thema's die aan bod kwamen. We willen inclusief werken, maar gaan op zoek binnen een doelgroep. We willen vanuit het verhaal van mensen binnen deze doelgroep inspiratie opdoen. Tegelijkertijd willen we geen studenten missen die zich niet identificeren met een label, of met de manier waarop wij ze aanspreken. Voorlopig spreken we studenten vaak aan als studenten met een functiebeperking of als student met een ondersteuningsbehoefte of met een ervaring met ondersteuning. Verder zou het erg interessant zijn om alle studenten aan te spreken en ze zichzelf te laten definiëren.

Er is nagedacht hoe we insiderperspectief kunnen inzetten op een manier die het oorspronkelijk verhaal respecteert en die op een wetenschappelijke correct is, die dicht bij het perspectief van de student blijft, maar de lezer aan het denken zet.

We bespraken een interessant wetenschappelijk artikel dat de volle ruimte bood aan insider perspectief, zonder interpretatie.

Naast het samen komen, werden soms leden van de wetenschappelijke cel **ad hoc** gecontacteerd, wanneer we bvb. conceptuele zaken wouden aftoetsen.

3. (Inter)nationale tendensen

Het is relevant om op de hoogte te blijven van recente ontwikkelingen m.b.t. inclusief hoger onderwijs. Een overzicht van de opleidingen die binnen **Vlaamse context** gevolgd werden.

29/10/2009: Studiedag 'Werken met talent en authenticiteit in het onderwijs' – Erasmus hogeschool Brussel	De rode draad doorheen deze voormiddag was het thema 'hoe talent herkennen bij elke student en dit inzetten in een gelijke kansen beleid?'.
18/11/2009: Workshop 'Kurzweil 3000' – Sensotec	Een workshop rond het gebruik van het voorleessoftware programma 'Kurzweil 3000'.
8/12/2009: Info-avond 'Studeren met ADHD' – Zitstil	Tijdens deze info-avond werd nagegaan welke valkuilen studenten met ADHD kunnen ervaren en hoe deze aangepakt kunnen worden. De spreker gaf tips voor de studenten, ouders, medestudenten en de onderwijsinstelling.
18/01/2010: 'Beter samen – een pleidooi voor een gevarieerde samenleving' – VGPH en PLAN vzw	Deze studienamiddag bracht o.a. hoe ondersteunende diensten de principes van vraaggestuurd werken in de praktijk kunnen brengen en hoe je duurzame veranderingen voor personen met een beperking kan realiseren.
12/02/2010: Colloquium 'Verhalen als gereedschap' – Straathoekwerk Gent en Universiteit Gent	Dit colloquium illustreerde het belang van verhalen van mensen om hun leefwereld te leren kennen en 'probleemoplossend' te gaan werken.
13/03/2010: Inclusiedag – Ouders voor Inclusie	Deze studiedag behandelde belangrijke onderwerpen over inclusie zoals: inclusie op de werkvloer, het perspectief van leerkrachten... Het SIHO gaf zelf een workshop over inclusief hoger onderwijs.
16/03/2010: Ochtendconferentie 'Leesbaarheid: hoe moeilijk is uw tekst' – Het Boekenpodium	Op deze conferentie werden de verschillende aspecten van het leesproces onder de loep

Garant Uitgevers	genomen. Per aspect werden tips gegeven om teksten leesbaarder te schrijven.
18/03/2010: 'En ik dan? Omgaan met diversiteit in hoger onderwijs' – Hogeschool Gent	Op deze studievoormiddag werd nagegaan hoe diversiteit in hoger onderwijs gemanaged kan worden. Wat zijn de mogelijkheden en valkuilen van een diversiteitbeleid? Het SIHO gaf zelf een workshop rond studenten met een functiebeperking in hoger onderwijs.
24/03/2010: 'Les van de eeuw: onderwijs' – Kunstencentrum Vooruit in samenwerking met Universiteit Gent	Het huidige onderwijssysteem werd bekeken vanuit onderwijskundig, psychologisch, sociologisch en artistiek perspectief.
29/03/2010: Colloquium 'Bologna – uitdaging voor Vlaanderen?' – VLOR	Dit colloquium handelde over de recente internationale ontwikkelingen in het Bolognaproces en de stand van zaken in Vlaanderen.
22/04/2010: Studienamiddag 'Diversiteit in hoger onderwijs' – VLOR	Op deze studienamiddag kreeg je een overzicht van de realisaties, engagementen en doelstellingen rond kansengroepen in het hoger onderwijs. Cijfers uit de studentenmonitor werden voorgesteld. Ten slotte werden initiatieven en aandachtspunten voor de praktijk aangereikt.

Het SIHO woonde ook een aantal **internationale congressen** bij, zowel in binnen als buitenland.

21/09/2009: International Office Brock University – St. Catharines, Ontario, Canada	Internationale uitwisseling van studenten met een functiebeperking was het centrale thema.
22-25/09/2009: 2nd international conference 'Education for all' – University of Warsaw	De presentaties op deze conferentie kaderden binnen 3 thema's: Universal Design – more than just architecture; Beyond the borders of traditional disability; Inclusive education – can it become a fact? Het SIHO gaf een presentatie

	binnen het laatste thema met als titel 'Stepping stones towards inclusion in Higher Education, recent findings from Flanders, Belgium (2009).' Hierin brachten we een aantal belangrijke resultaten naar voor uit de bevestigingen die wij hielden binnen de instellingen en bij studenten.
1/10/2009: Children's Autism Program en Niagara Peninsula Children's Center – Ontario, Canada	Praktische voorbeelden van hoe specifieke deskundigheid kan worden ingezet in het inclusief onderwijs
8/10/2009: Secondary Students' Skills Program, NTEC program en 22/10/2009: SNAP program – St. Catharines, Ontario, Canada	Voorbeelden van hoe 'disability' een plaats krijgt in het curriculum van studenten hoger onderwijs
16/10/2009: Conference 'Beloning! Developing and maintaining inclusive environments' – Center for Inclusive Education, London, Canada	Het Centre for Inclusive Education organiseerde een studiedag rond de behoefte die iedereen heeft om erbij te horen. Er werden handvatten aangeboden om inclusieve leeromgevingen te ontwikkelen en te behouden.
14/10/2009 Center for students with disabilities in Niagara College, Ontario, Canada	Voorstelling van de diensten en ondersteuning die Niagara College biedt aan studenten met extra nood aan ondersteuning.
21/10/2009 Overleg met accessibility coördinator Brock University, St. Catharines, Ontario, Canada	Realisaties, doelstellingen en acties rond het optimaliseren van de fysieke toegankelijkheid van hoger onderwijs voor alle studenten.
22-26/02/2010: Virtual conference '3C project – National-Luis University', Chicago	Tien sprekers brachten virtueel presentaties over Universal Design for Learning (UDL) in hoger onderwijs.
26-28/05/2010: European First Year Experience: 'Appreciating & Empowering Students' Talents' – Plantijn hogeschool in samenwerking met het European First Year Experience Network	Tijdens deze conferentie werd op zoek gegaan naar kritische succesfactoren voor eerstejaarsstudenten. Er werd o.a. nagedacht over hoe de instelling hoger onderwijs eerstejaars kan ondersteunen zodat zij hun talent kunnen ontplooiën. Het SIHO gaf er een

	presentatie over inclusief hoger onderwijs.
28/03/2010: Meeting in the Margins – DSE and higher education	Het SIHO nam het initiatief om samen met dr. Susan Gabel en prof. Van Hove de aanwezigen van het DSE-congres uit te nodigen, die een link hadden met hoger onderwijs. Er werd nagedacht over de rol die de Disability Studies in Education groep moet spelen naar inclusie in hoger onderwijs toe. Lijnen naar actie, onderzoek en beleid werden besproken.
28-30/05/2010: Disability Studies in Education (DSE) Conference 2010 – Disability Studies in Education Special Interest Group	DSE conference is een samenkomst van onderzoekers die inclusie en disability in onderwijs bekijken vanuit een sociaal model. Het SIHO stelde zichzelf voor, alsook de resultaten van het onderzoek naar insiderperspectief.
20-23/07/2010: 7th international conference on higher education and disability – Universiteit van Innsbruck (Oostenrijk) en universiteit van New Orleans (USA)	Focus van deze conferentie zijn studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs. De presentaties kaderden binnen drie grote thema's: Innovations in Higher Education: Programs, Services, Technology, and Funding; International Educational Exchange Programs en Approaches to Professional Development and Standards for Disability Service Providers. Het SIHO gaf een presentatie over de ervaringen van studenten met een functiebeperking in internationale uitwisseling.
Universal Design for Learning	2 teamleden volgden online de modules van CAST rond UDL. Je leert hoe je in de lespraktijk al bij aanvang kan rekening houden met de diversiteit van lerenden. Met optimale leeransen voor iedereen tot gevolg.

Door de samenwerking in **LINK** (Learning Inclusively Network + Knowhow) is er een rechtstreekse uitwisseling met organisaties die een vergelijkbare rol opnemen als het SIHO. Enerzijds geeft deze

internationale uitwisseling een bevestiging en herkenning van een aantal ervaringen op weg naar inclusief hoger onderwijs. Anderzijds is het een toetssteen voor Vlaanderen in een Europees of internationaal veld. Enerzijds merken we de nog af te leggen weg, anderzijds zijn er aantal zaken waarvoor we in Vlaanderen goede voorbeelden vinden voor het internationale veld. (zie verder)

De belangrijkste conclusie is dat **'iedereen leert'**, zo noemt ook de rubriek in onze nieuwsbrief. Het is belangrijk goede voorbeelden te verzamelen en op die manier inspiratie te bieden.

Verder is er veel inspiratie te vinden in de **internationale literatuur**. Op de website is er een rubriek waarin wordt verwezen naar literatuur (meestal met beknopte beschrijving van de inhoud). In deze rubriek is er ook plaats voor 'good practices' en informatie uit de internationale uitwisseling. Dit onderdeel van de website wordt voortdurend geactualiseerd.

4. 'Learning Inclusively – Network + Know-how' (LINK)

In 2008 werd het structureel netwerk 'Learning Inclusively – Network + Know-how' (LINK) goedgekeurd als driejarig Erasmusprogramma. LINK is een internationaal samenwerkingsverband tussen koepelorganisaties die in diverse landen 'studeren met functiebeperkingen' faciliteren. Concreet gaat het om de volgende organisaties: Association for Higher Education Access and Disability (AHEAD, Ierland), SKILL (Verenigd Koninkrijk), Stichting Handicap en Studie (Nederland), Drustvo Studentov Invalidov Slovenije (DSIS, Slovenië), Network for National Disability Support (Zweden) en het SIHO (Vlaanderen).

Door het creëren van een netwerk van organisaties, wil LINK de toegang tot en inclusie van studenten met speciale noden in hoger onderwijs optimaliseren. Vaak ervaren deze studenten hierbij heel wat barrières. De focus beperkt zich niet tot de toegang van studenten met een functiebeperking alleen, maar richt zich ruimer op hoe onderwijs meer inclusief gemaakt kan worden voor iedereen door de verspreiding van best practice. Daarnaast wil het LINK netwerk de mobiliteit van studenten met een functiebeperking over Europese universiteiten en hogescholen (Erasmus) bevorderen.

Elke partner organiseert een seminarie voor een ruim publiek dat telkens resulteert in concrete output. Elk seminarie wordt gekoppeld aan een meeting met de LINK partners waar de seminars voorbereid en kennis en ervaring uitgewisseld worden.

Sinds dit werkjaar heeft het LINK-netwerk een website: www.thelinknetwork.eu.

Op 10 september 2009 vond het 'YOU + I = TOGETHER'-congres plaats in Ljubljana - Slovenië. Centraal stonden de ervaringen van studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs. De focus hierbij lag op mogelijke ondersteuning, good practices en de huidige uitdagingen waarmee studenten met een functiebeperking en instellingen hoger onderwijs geconfronteerd worden. Er namen een groot aantal studenten uit de verschillende partnerlanden deel aan dit congres.

De PowerPoint presentaties zijn terug te vinden op de website van DSIS (www.dsis-drustvo.si).

Op 30 november en 1 december 2009 vond een congres plaats in Manchester, georganiseerd door de LINK partners uit het Verenigd Koninkrijk. Het thema was 'A focus on international standards on reasonable adjustments on both the national and international level'. Alle LINK partners namen deel aan een ronde tafel gesprek over wat redelijke aanpassingen zijn en wat het belang er van is voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs.

Van 18 tot 20 augustus 2010 kwamen de LINK partners samen in Lund – Zweden. Het congres was eerst gepland in april in Örebro, maar moest door omstandigheden uitgesteld worden. In augustus werd er tussentijds geëvalueerd en verder gepland voor het volgende werkjaar.

5. Ondersteuning bij onderzoeksprojecten

Het SIHO communiceert regelmatig over eigen en andere onderzoeksthema's zoals de cultuur, de structuur en praktijk voor inclusie, het insiderperspectief van studenten en personeel, Universal Design for Learning, enz. (zie laatste rubriek)

Wanneer er een oproep komt om door te sturen naar mogelijke participanten aan een onderzoek, wordt deze goed verspreid. We verspreiden ook materiaal verkregen uit onze onderzoeksactiviteiten. We laten onderzoekers aan het woord op studiedagen. We verspreiden materiaal uit internationale bron, vanuit congressen, projecten. En we plaatsen vaak een wetenschappelijke bron op de voorgrond, bvb. in de nieuwsbrief. Of bij vragen om informatie en inspiratie verwijzen we waar gewenst ook naar een wetenschappelijke bron.

We merken dat dit mensen aan het denken zet en interesse opwekt om bvb. een bepaald onderzoek in eigen instelling uit te proberen. Maar het is niet steeds duidelijk wat er verder mee gebeurt. Mogelijk spelen budgettaire redenen een rol, want niet alle ingediende voorstellen waarvan we op de hoogte waren, werden weerhouden. Mogelijk gaat er meer aandacht naar de praktijk dan naar onderzoek erover.

Dit werkjaar ondersteunden we een PWO-project binnen Howest, rond diversiteit en inclusie, over het insider perspectief van studenten met een functiebeperking als hefboom. We ondersteunden de aanvraag van een vervolgonderzoek dat het perspectief van docenten betreft en tools ontwikkelt. Dit project start in oktober 2010.

We wisselden ideeën uit met de onderzoekers van het Design 4 Everyone – project.

We ondersteunen ook de beleidscel diversiteit en gender van de UGent in het zoeken naar goede onderzoeksmogelijkheden, zoals bvb het bevragen van de feedback van studenten die redelijke aanpassingen kregen.

Binnen de lerarenopleiding van de HoGent dachten we mee na over mogelijke onderzoeksprojecten.

In onderzoek betrekken we vaak studenten vanuit hun ervaringsdeskundigheid. Maar studenten krijgen de mogelijkheid om te participeren als onderzoeker. Een studente 1^e master Orthopedagogiek aan de Universiteit Gent startte met een masterproef rond het insider perspectief van studenten. Een studente 1ste master Orthopsychologie startte met haar masterproef rond het insiderperspectief van docenten. Het SIHO begeleidt beide studenten sinds februari 2009. De masterproeven worden ingediend in volgend werkjaar.

6. Presentaties door SIHO

Het SIHO gaf dit werkjaar workshops en lezingen op nationale en internationale studiedagen en congressen. In de tabel vind je een overzicht.

22-25/09/2009: 2nd international conference 'Education for all' – University of Warsaw	Het SIHO verzorgde een lezing met als titel 'Stepping stones towards inclusion in Higher Education, recent findings from Flanders, Belgium (2009).' Hierin brachten we een aantal belangrijke resultaten naar voor uit de bevragingen die wij hielden binnen de instellingen en bij studenten.
13/11/2009: Workshop 'Dyslexie en taal' op 'Dag van het Leren' – Plantijn Hogeschool	Het SIHO gaf samen met prof. Andries (VUB) een workshop rond 'dyslexie en taal' voor een publiek van diversiteitmedewerkers,

	trajectbegeleiders en docenten van de Plantijn Hogeschool.
19/01/2009: reflectiegroep Ethiek / Handicap	Het SIHO presenteerde aan de onderzoekers van deze reflectiegroep over studeren met een functiebeperking in het Vlaamse hoger onderwijs. Hierover werd een artikel ingediend voor een themanummer van het tijdschrift Ethiek en Maatschappij.
13/03/2010: Inclusiedag – Ouders voor Inclusie	Het SIHO gaf een workshop over inclusief hoger onderwijs. Mogelijkheden en drempels kwamen uitgebreid aan bod.
18/03/2010: 'En ik dan? Omgaan met diversiteit in hoger onderwijs' – Hogeschool Gent	Op deze studievoormiddag werd nagegaan hoe diversiteit in hoger onderwijs gemanaged kan worden. Wat zijn de mogelijkheden en valkuilen van een diversiteitbeleid? Het SIHO gaf een workshop rond studenten met een functiebeperking in hoger onderwijs, wat er structureel verwacht wordt en hoe we dit in een beleid vorm kunnen geven.
26-28/05/2010: Open Space 'SIHO en het insiderperspectief' op het congres European First Year Experience: 'Appreciating & Empowering Students' Talents' – Plantijn hogeschool in samenwerking met het European First Year Experience Network	Tijdens een 'Open Space' stelde het SIHO zijn werking voor, gevolgd door een korte uitleg over het werken met het insiderperspectief van studenten met een functiebeperking. Daarna werden via een posterstand de 7 verschillende portretten van studenten tentoongesteld. Ook de posters 'cloudy faces, sunshine faces' van fotografiestudente Elisabeth Ida werden voorgesteld. Deelnemers aan het congres waren enthousiast over deze manier van betrekken van insiderperspectief.
29/05/2010: Presentatie 'Insiderperspectief' op Disability Studies in Education (DSE) Conference 2010 – Disability Studies in Education Special	Insteek van de presentatie was het SIHO voorstellen aan een internationaal publiek, met de focus op eigen wetenschappelijk onderzoek

Interest Group	en het insiderperspectief van studenten met functiebeperkingen.
20-23/07/2010: Presentatie 'International exchange programs' op 7th international conference on higher education and disability – Universiteit van Innsbruck (Oostenrijk) en universiteit van New Orleans (USA)	Op 21 juli gaf het SIHO in een panelpresentatie een uiteenzetting over 'International Exchange Programs'. Focus was het verbinden van studentenervaringen uit verschillende contexten, samen met de begrippen 'structure for inclusion' en 'culture for inclusion'.

DEEL V: www.siho.be

Heel wat communicatie vindt plaats bij verschillende acties of gelegenheden. Het is echter belangrijk dat het materiaal van het SIHO ook een drager heeft.

1. Website

Inhoud

De website dient als communicatiemiddel met betrokkenen bij het hoger onderwijs en als drager van de informatie verkregen uit activiteiten.

Nieuw op de website:

- Nieuwe ad hoc vragen
- Nieuwe filmpjes
- 8 nieuwsbrieven
- Onderdeel ‘toegankelijk hoger onderwijs’
- Update nieuwe nationale en internationale studiedagen en congressen
- Engelstalige pagina voor internationale contacten
- Verslagen en materiaal van de ontmoetingsdagen en studiedag

Cijfergegevens

Enkele cijfergegevens m.b.t. de website aan de hand van google analytics (gegevens voor de periode 1/09/2009 - 31/08/2010):

- Aantal bezoeken: 9142
 - 71,43% waren nieuwe bezoekers
 - 28,57% waren terugkerende bezoekers
 - Aantal pagina's per bezoek: 3,07
- Gemiddelde tijd op de website: 2 min 04 sec

- Top-5 meest bezochte pagina's:
 1. Homepage
 2. Aanspreekpunten
 3. Bibliotheek
 4. Ad hoc vragen
 5. Contactgegevens

- Top-10 van hogescholen vanwaar de website het meest bekeken werd (het cijfer tussen haakjes is de ranking in de volledige lijst, tussen particulieren):
 1. Universiteit Gent (3)
 2. Hogeschool West-Vlaanderen (6)
 3. Katholieke Universiteit Leuven (7)
 4. Hogeschool Gent (9)
 5. Vrije Universiteit Brussel (12)
 6. Karel de Grote hogeschool (13)
 7. Plantijn hogeschool (15)
 8. Hogeschool Antwerpen (17)
 9. Xios hogeschool (18)
 10. Provinciale Hogeschool Limburg (19)

In dit werkjaar zien we een ruim aantal bezoekers (gemiddeld ongeveer 25,05 per dag), verspreid over heel Vlaanderen.

2. Nieuwsbrieven

Het SIHO verspreidde het voorbije werkjaar 8 nieuwsbrieven: in oktober, november, december, januari, februari, maart, april en juni. Er werd 1 nieuwsflash verspreid in februari voor de aankondiging van het virtueel congres over Universal Design for Learning (UDL). Alle nieuwsbrieven werden gearhiveerd op de website van het SIHO onder 'nieuwsbrief'. Korte nieuwsberichten werden verspreid via de website.

Op 31/08/2010 zijn **232 personen** ingeschreven op de digitale nieuwsbrief van het SIHO.

De nieuwsbrieven bestaan uit een aantal terugkerende **thema's**:

- 'Het SIHO': met nieuws over het SIHO en de activiteiten
- 'Iedereen leert...': met telkens een concreet voorbeeld van inclusie in het hoger onderwijs
- 'Internationaal': met internationale trends, bewegingen, activiteiten...
- 'In beeld': een nieuwe rubriek sinds dit werkjaar waarin beeldmateriaal verspreid wordt
- 'Op de voorgrond': een wetenschappelijke bron (artikel, boek, onderzoek...) wordt voorzien van een beknopte samenvatting op de voorgrond geplaatst
- 'Aankondigingen'

Deze terugkerende thema's werden eventueel aangevuld met andere **actuele onderwerpen**.

Van de 8 nieuwsbrieven waren er 3 themanieuwsbrieven over de thema's participatie van studenten, toegankelijke hogeschool- en universiteitsgebouwen en redelijke aanpassingen.

Werkjaar 2010-2011

Volgend werkjaar kan zijn nieuwe acties gepland. U vindt deze in ons actieplan 2010-2011. Daarnaast draait onze continue werking rond:

- Vragen uit de praktijk (ad-hoc-vragen, procesbegeleiding, in-service-training) en consultancy.
- Twee ontmoetingsdagen en één studiedag.
- Materiaal dat toegankelijk gemaakt wordt via onze website: o.a. wegwijzers, materiaal uit de verschillende onderzoeksactiviteiten, nieuwsbrieven, voorbeelden uit de praktijk, beeldmateriaal, de gids 'verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning'. We ontwerpen een flyer die verwijst naar het SIHO en het materiaal dat beschikbaar is.
- Het betrekken van studenten en personeel uit het hoger onderwijs.
- Goede voorbeelden verzamelen.
- Onderzoeksprojecten ondersteunen.
- De praktijk wetenschappelijk onderbouwen.

Volgende acties uit werkjaar 2009-2010 krijgen een vervolg in het volgende werkjaar:

- Overleg met het departement onderwijs en vorming over de evaluatie van GON.
- Overleg met de Cel SOL rond de problematiek van doventolken.
- Afwerking van de gids 'Succesvol studeren met ondersteuning'.
- Verspreiding van de gids 'Op-stap naar werk'.
- Aanpassing van de index voor inclusie naar het hoger onderwijs.
- Blijvende verspreiding van de gids 'Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning'.
- Verder begeleiden van de implementatie van het VN-verdrag in hoger onderwijs.

Raadpleeg op onze website ook onze flyer met de acties van werkjaar 2010-2011!

Conclusie

Er is veel beweging op structureel niveau, met het Vlaamse onderwijs- en gelijke kansen beleid en het VN-verdrag voor gelijke rechten voor personen met een handicap. Een beweging die onze visie op inclusie en het kader van waaruit we werken kracht bij zet en het SIHO meer mandaat geeft.

Inclusie moet nu, er is geen andere keuze meer. Of beter, het is geen keuze meer, het is een recht. België heeft zich geëngageerd om dit recht te garanderen. Op weg naar de realisatie van dit recht, is onze intermediaire rol zeer gepast. De realisatie van inclusief hoger onderwijs gaat goed samen met een participatieve en bottom-up werking.

Een zoekende houding van een instelling biedt de beste mogelijkheden voor de realisatie van inclusie. Bereidheid tot luisteren naar de noden van de studenten, bereidheid om na te gaan of het onderwijs toegankelijker kan georganiseerd worden zijn al een eerste stap in het proces naar realisatie.

Elke instelling is bezig aan zijn traject en met respect voor de eigenheid van elke instelling, appreciëren we de openheid om geïnspireerd, ondersteund of aangemoedigd te willen worden.

We hebben dit jaar door de acties die we deden nog duidelijker gesteld waar we voor staan.

Een structuur voor inclusie, met een beleid, regelgeving, afspraken zijn belangrijk, maar niet voldoende. Er moet dringend gewerkt worden aan de cultuur voor inclusie.

Daarom startten we elke actie vanuit het insiderperspectief van studenten en portretteerden we studenten op een manier die ze zelf kozen. We bouwden de studiedag op rond het concept 'we are all a limited edition'. Iedereen is uniek. De focus ligt immers nog veel te vaak op de functiebeperking als een probleem in plaats van het te zien als een uitdaging, een mogelijkheid tot.

Iedereen moet de structurele aspecten zoals redelijke aanpassingen, flexibilisering en de beleidsverwachtingen vanuit het Vlaamse en het internationale kader, leren kennen. Maar nog meer moet men er mee vertrouwd geraken, zodat het een evidentie wordt om in de praktijk aan de slag te gaan of een natuurlijke attitude die inclusie incorporeert in alle aspecten van het hoger onderwijs.

De praktijk vraagt immers verandering. Wij werken rond toegankelijkheid van onderwijs in al zijn aspecten en geven handvaten. Maar onze 'tips & tricks' vinden pas voedingsbodem als de cultuur voor inclusie geïnstalleerd geraakt.

In ons jaarverslag waren de verschillende activiteiten ingedeeld naargelang de drie betrokken actoren: instelling hoger onderwijs, studenten en overheid. Maar het is geen 'of – of' verhaal. We

zetten tegelijkertijd in op alle 3 de partijen. Net zoals we tegelijkertijd moeten inzetten op de structuur, de cultuur en de praktijk.

De activiteiten ambieerden dus vaak verschillende doelen en verschillend doelpubliek. We hopen dat u alvast onthoudt dat we dit jaar werkten aan gelijke kansen als recht voor studenten met een functiebeperking door mensen vertrouwd te maken met:

- het concept redelijke aanpassingen
- regelgeving als het flexibiliseringsdecreet
- de inzet van hulpmiddelen en ondersteuning
- de invulling van een inclusief beleid aan de hand van indicatoren

Daarnaast stimuleerden we engagement en attitude door in te zetten op:

- beeldvorming
- participatie van studenten
- inbrengen van insiderperspectief
- voorbeelden van goede praktijk uit nationale en internationale context

Vanuit het werken aan de structuur en de cultuur voor inclusie hebben we, samen met de mensen uit de praktijk, concrete materialen aangeleverd rond:

- toegankelijkheid van gebouwen / Universal Design
- toegankelijkheid van onderwijs en materialen / Universal Design for Learning
- een gids ter voorbereiding op het hoger onderwijs
- een gids ter voorbereiding op tewerkstelling

Ervaringen en expertise werden gedeeld met de overheid, om op die manier ook voeding te geven aan de structuur voor inclusie op niveau van de Vlaamse overheid. Thema's die aan bod kwamen waren internationale mobiliteit, ondersteuning in hoger onderwijs als GON en hulpmiddelen, de financiering van studenten met een functiebeperking, de realisatie van gelijke kansen en uiteraard de implementatie van het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap.

De implementatie van het VN-verdrag staat bovenaan de agenda voor ons volgend werkjaar. We behouden dezelfde strategie, die we omschrijven als 'de sportauto en de bus'. Met de sportauto zijn we snel, alert en dicht bij de bron van inspirerende evoluties. Met de bus rijden we regelmatig terug langs dezelfde plaatsen, om op dezelfde thema's terug te komen, om mensen hun verhaal te kunnen beluisteren en om mensen mee te nemen in ons verhaal.

We zijn blij met de beweging die er op de verschillende vlakken gecreëerd is. We blijven dit verder gaande houden en zijn er van overtuigd dat op die manier het hoger onderwijs een positief hoofdstuk kan zijn in het eerst rapport aan het VN-comité voor de rechten van personen met een handicap, dat door België ten laatste op 31 juli 2011 afgeleverd wordt.

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs, 30 september 2010

Voor meer informatie kan u terecht via:

www.siho.be

info@siho.be